

Fontseré prosigue su lúcida tarea memorialista narrando sus avatares en México y Nueva York

El artista montó una revista con el cómico Cantinflas y dibujó historietas en Estados Unidos

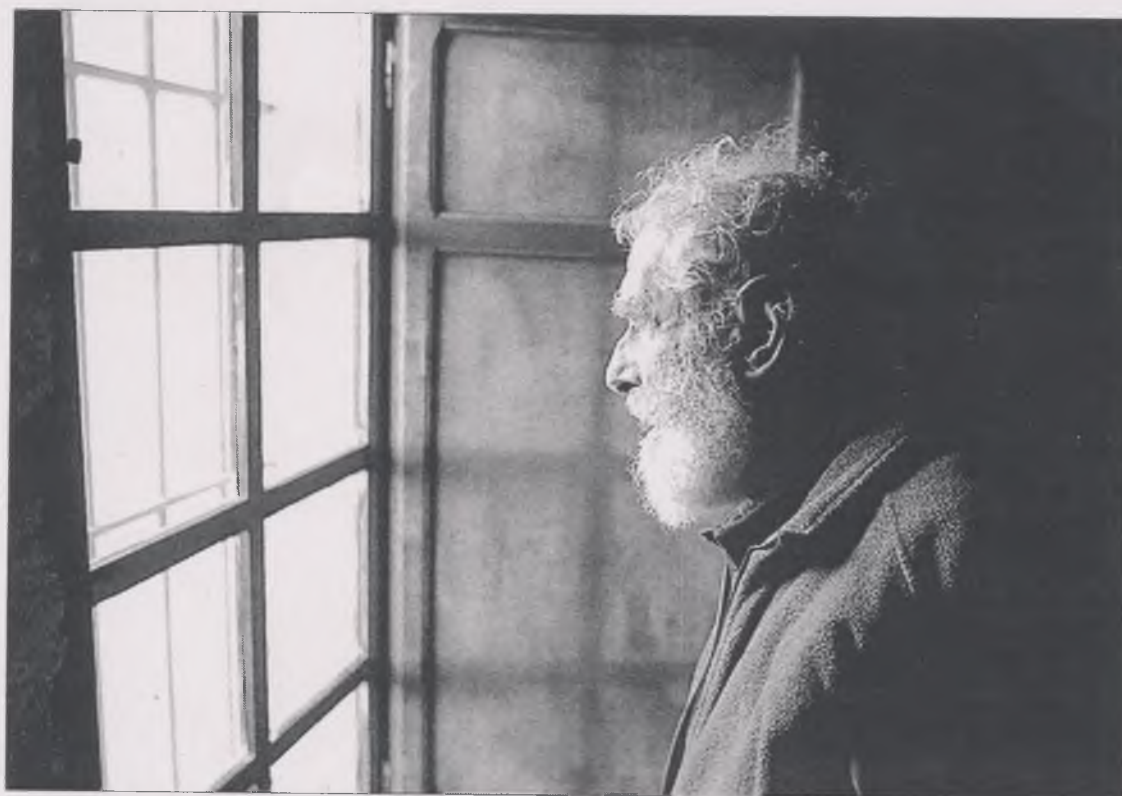
GERARD BAGUÉ, **Porqueres** Carles Fontseré (Barcelona, 1916) asegura que las novelas de Leon Tolstoi, a los 15 años, le inocularon una absoluta desconfianza hacia las historias oficiales y las fáciles etiquetas con que se intenta clasificar las

cosas. En la tercera parte de sus memorias, *París, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951*, editadas por Proa, la prosa beligerante de Fontseré desarma los tópicos, los convencionalismos y la retórica impuesta por los poderosos con un lúcido e inu-

sual cóctel que mezcla las propias vivencias con el relato de su encuentro con el cómico Mario Moreno Cantinflas —con el que montó una revista teatral—, un divertido anecdotario personal y reputadas fuentes históricas.

Carles Fontseré, con su esposa, Terry, ha transformado Can Tista, su idílico refugio de Porqueres (Pla de l'Estany), situado en la cima de una colina desde la que se divisa el lago de Banyoles, en el santuario de su ingente tarea narrativa. Las libretas repletas de apuntes, recortes y fotos que sirven de guía a sus memorias, con una página por mes dividida en dos columnas —una para sus vivencias y otra para los acontecimientos históricos—, son un prodigio de síntesis de historia y vida.

Si en pasadas entregas de su autobiografía narró el trabajo como cartelista durante la Guerra Civil, destapó las miserias de los exiliados republicanos de tercera fila y difundió una visión incómoda y sorprendente del París ocupado, Fontseré se centra ahora en su trabajo como escenógrafo en México, junto al cómico Mario Moreno Cantinflas, y en el descubrimiento de Nueva York, una ciudad en la que acabaría residiendo 23 años.

Carles Fontseré, en su casa de Porqueres. / PERE DURAN

Revista de corte francés

Carles Fontseré fue, en 1948, escenógrafo y diseñador de vestuario de la primera revista de corte francés, *Bonjour México*, que se pudo ver en México. Cantinflas, tras contemplar las maquetas escenográficas diseñadas por Fontseré, aceptó invertir en la obra: “¡Hago negocio con ustedes!”. El escenógrafo, que se las ingenió para pasar por millonario ante Cantinflas cuando en realidad no tenía ni para pagar los cinco francos del guardarropa de los

locales nocturnos parisienses, describe al cómico como un hombre “inteligente, cordial, simpático, serio y correcto en los negocios”.

Tras su estancia en México, el azar guió sus pasos hacia Nueva York. Aunque Carles Fontseré solamente debía pasar en la ciudad de los rascacielos una semana de vacaciones, de regreso a su base de París, tras el éxito de la revista, el ex comisario de propaganda de la Generalitat Jaume Miravittles le animó a quedarse.

Pasó en Nueva York un año,

vulnerando la ley de inmigración estadounidense, durante el cual se ganó la vida dibujando el cómic del *cowboy* Bill Elliott. Allí conoció a su actual compañera, Terry Broch, con la que descubrió los encantos de la ciudad y las sesiones de cine de medianoche. “Me he sentido muy neoyorquino, pero nada americano. Antes la ciudad de Nueva York era muy europea; ahora, desgraciadamente, Europa es una sucursal de Estados Unidos”, dice.

Un abogado le sugirió que la

única manera de permanecer en Nueva York era casarse con Terry. No se lo pensaron dos veces. Tras otro periodo en París, el tercer volumen de memorias del infatigable Carles Fontseré termina con el regreso definitivo a Nueva York, a bordo de un barco repleto de inmigrantes.

Según ha anunciado el editor Isidor Cónsul, Proa reeditará próximamente, revisada por el autor, la primera parte de las memorias de Fontseré, *Memòries d'un cartellista del 36*.

Desmontando los tópicos

G. B. **Porqueres**

Fiel a su innata curiosidad y a su capacidad para penetrar en la realidad oculta, Carles Fontseré ofrece en su nueva entrega memorialista un sinfín de jugosas y ácidas descripciones que desmontan los tópicos y los lugares comunes. Igual desmitifica la película *Casablanca* que destaca la carga revolucionaria que tenían para la sociedad americana las primeras películas de Charlot, o se mofa del París repleto de existencialistas, a los que define como unos precursores del movimiento *hippy*. “El existencialismo es un enrevesado sistema filosófico que ni entonces ni ahora he llegado a comprender”, ironiza.

Fontseré recurre a menudo a la visión que de los acontecimientos ofrecía la prensa de la época. Este simple ejercicio depara un sinfín de sorpresas al lector avezado a los discursos historiográficos actuales. Le sirve, por ejemplo, para descubrir que los americanos no se definían como “liberadores” de Francia, sino como invasores, un calificativo que Fontseré siempre ha juzgado como más adecuado. El libro se inicia precisamente con el recuerdo de la portada del diario *Le Monde* del 3 de mayo de 1945, en el que se destacaba el gran titular *Hitler ha muerto*. El autor estaba entonces a punto de cumplir los 29 años.

El artista mantiene que no volvió a Cataluña hasta 1973 porque en sus esporádicas visitas se convenció de que el franquismo no era, tal y como algunos exiliados le habían asegurado, una superestructura impuesta al pueblo. “Creo que Franco se correspondía con la mentalidad del pueblo español. La prueba es que el franquismo disfrazado del PP ha continuado obteniendo mayorías”, concluye.

Els

colors

Núm. 61 gener 2005 publicació mensual-gratuïta

del Pla de l'Estany

Memòria fotogràfica

colors

Fotografies: Joan Cornalat

12/12/04 L'Ajuntament de Banyoles entrega a títol pòstum la Medalla d'Or a l'escriptor Jaume Farriol.

14/12/04 "Els Rossinyols de l'Estany" actuen per als malalts a la clínica "Salus Infirmerum".

15/12/04 Carles Fontserè presenta el 3r volum de les seves memòries (París, Mèxic i Nova York).

Memorias Sus famosos carteles empapelaron Barcelona al inicio de la Guerra Civil. Fontserè cuenta en los tres volúmenes de sus provocativas memorias, culminadas con el tercer tomo, sus vicisitudes vitales y sus ideas

El 'moll de l'os' de la historia

Carles Fontserè
París, Mèxic,
Nova York.
Memòries
1945-1951

PROA
 296 PÁGINAS
 20 EUROS

Los dos volúmenes anteriores de sus memorias son 'Un exiliat de tercera. A París durant la Segona Guerra Mundial' (Proa, 1999) y 'Memòries d'un cartellista català (1931-1939)' (Pòrtic, 1995)

JULIÀ GUILLAMON

Carles Fontserè (Barcelona, 1916) da inicio a las *Memòries d'un cartellista català (1931-1939)* en la plaza de Sant Jaume. Lluís Companys acaba de izar la bandera tricolor en el balcón del Ayuntamiento para proclamar la República. Tal como la describe Fontserè, la escena no tiene desperdicio. Apenas hay banderas, y la multitud es mucho menos numerosa de lo que la gente de hoy se imagina. En aquella época no existía la megafonía y para enterarse de lo que decían los oradores los asistentes repetían algunas frases que circulaban por los corrillos. Fontserè tenía quince años, estaba muy politizado y, por influencia familiar, se consideraba un miembro activo de los requetés de Catalunya. Iba vestido a la moda inglesa, con pantalones de golf y calcetines de rombos. En la solapa, llevaba un pin con la flor de lis y la inscripción *Déu, Pàtria, Furs i Rei*. Un tipo con gorra ve la insignia y amenaza con darle un *clatellot*: "Portar insígnies estava en voga entre els col·legials de la meua edat, especialment les de marques d'automòbil". Menudo comienzo. Con excepción de aquel pasaje de *Incerta Glòria* de Joan Sales en el que Soleràs recuerda a los amigos de la universidad subiéndose al tejado con una bandera republicana federal hecha de retales y estrellas de papel de barba, quizás no exista una descripción más ajustada de lo que la proclamación de la República representó para muchos jóvenes. Chavales que, como Fontserè, se disponían a vivir un momento histórico sin más bagaje que las apolladas ideas de sus padres y cuatro cachivaches que anunciaban la sociedad de consumo. Un detalle de indumentaria, una puntualización sobre la megafonía, el gesto de un figurante y Fontserè nos sitúa rápidamente en un tiempo y un espacio que no son los que describe la historia oficial. El libro tiene un arranque de novela picaresca, de novela moderna, de gran novela.

El talento narrativo de Fontserè, su habilidad para combinar todo tipo de elementos a partir del esquema clásico del relato de iniciación, es el gancho principal de estas memorias. El protagonista es un joven intuitivo y sensible, nacido en una familia del Eixample: catalana de clase media, tradicionalista y devota. Su vida da un vuelco el día que el padre desaparece con una querida, el chico descubre la ambigüedad moral de los mayores y decide ir a lo suyo. Es un Zelig: su gran capacidad de asimilación le permite imitar al vanguardista Helios Gómez en una revista del requetés o utilizar una imagen del católico Josep Llimona en un cartel de la FAI. Vive la explosión del cartelismo moderno y no le importa dar a conocer algunos de sus trucos: falsos paquetes de Lucky Strike para los tabaqueros de Andorra y carteles de la CNT-FAI "per aixafar el feixisme..." adaptados, con leves retoques, a la publicidad comercial ("Per aixafar el

dolor Cerebrino Mandri és el millor"). Su carácter inquieto, en un momento de gran agitación política, le lleva a abrazar los ideales de la revolución. "El fet de tirar per la borda el llast conformista d'uns ideals morals, religiosos i patriòtics, que no eren altra cosa que la disfressa d'uns privilegis i d'una conservació de poder, em va permetre formar una nova escala de valors que va obrir-me a formes de vida més humanes, i uns horitzons de treball més amplis." Fontserè nunca se escuda en la ideología para justificar sus decisiones, y no esconde referencias exactas a contratos y retribuciones: el dinero circula por las páginas de estas memorias, si no de manera abundante, lo suficiente para que el lector entienda que las leyes del mundo gobiernan también el relato. No excluye la violencia y aporta informaciones muy precisas de táctica y organización militar, acompañadas de datos reveladores sobre la capacidad de destrucción del armamento moderno y el cinismo de

las llamadas *políticas de defensa*.

El segundo volumen es un documento único sobre el primer exilio. La minuciosa descripción de la llegada de los refugiados, de las vejaciones de los que son objetos por parte de gendarmes y *gardes-mobiles*, están contadas con detalles contrastados y nuevos enfoques que rompen los tópicos. Tumbado en la pla-

Fontserè logra un espléndido relato a la altura de las mejores piezas literarias sobre la guerra y el exilio

ya con una chica, después de una fiesta interminable (Fontserè trabajaba en las decoraciones del casino de Canet Plage que en el verano de 1939 organizaba *noches temáticas*), recuerda que a pocos kilómetros, en los campos del desprecio, la gente se muere. La figura del herma-

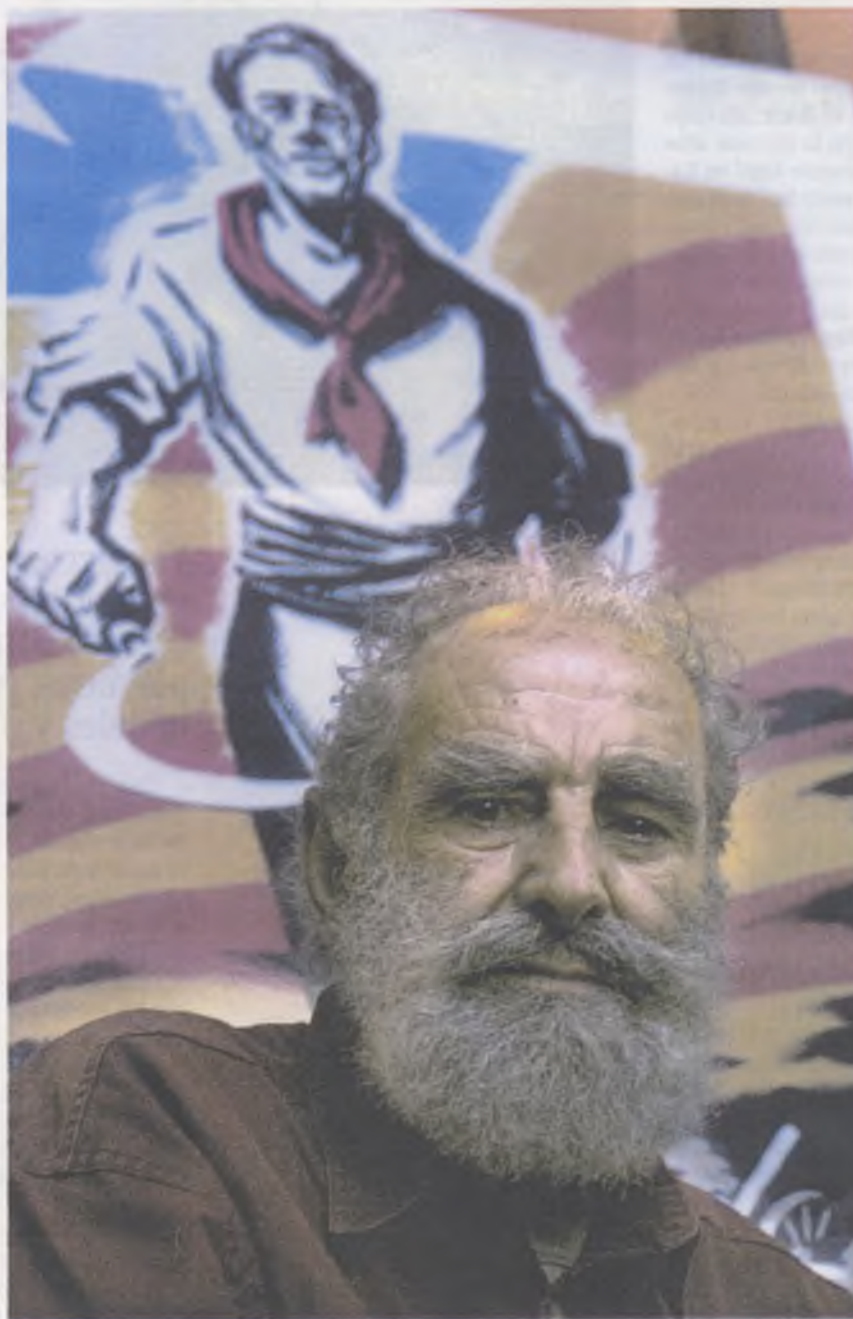
no es un gran recurso novelesco. Participa en la batalla del Ebro y en la defensa antiaérea de Barcelona. En Francia, vive lo peor del exilio: pasa por el campo de concentración, le enrolan en la Legión Extranjera, vuelve a primera línea de fuego y se convierte en desertor. Fontserè no pretende escribir literariamente y avisa, a propósito de las memorias de Tisner, del peligro de mezclar lo verosímil y lo imaginario. Prefiere "la vulgar quotidianitat dels fets, que són el moll de l'os de la història". Es esta predilección por la pequeña historia lo que hace de estas memorias un espléndido relato, a la altura de las mejores piezas literarias sobre la guerra y el exilio.

Su actitud desprejuiciada y vehemente recuerda a Gabriel Ferrater, paseando por el Cap de Creus, entre los búnkers que construyeron los escaqueados, y el tono insolente y aleccionador de algunos artículos de Ramon Barnils. Cree Fontserè que la historia está maquillada. Que comunistas, gaullistas, franquistas y "antifeixistes de la crosta" han creado sus mitos para ocultar una realidad inconfesable. Que existe un exilio de primera, oficial y acomodado, que deja en la estacada al pueblo llano. Fontserè revela contradicciones y malintencionados olvidos. Salen a relucir los bombardeos de los aliados sobre la población civil, los 10.000 represaliados por la resistencia francesa, la inútil carnicería de Hiroshima, cuando los japoneses parecían dispuestos a la rendición. Su catalanismo, salvando las distancias ideológicas, es el de Eugeni Xammar: Catalunya debería prescindir de los intereses de otros y aprovechar las oportunidades que se le presentan. Por eso ridiculiza a Irla y Tarradellas cuando acuden a ofrendar a los catalanes que lucharon, a favor de Francia en la guerra de 1914-1918. ¿Qué sacó Catalunya de aquel sacrificio? ¿Qué habría podido obtener de una victoria alemana?

La tutela de Cantinflas

El tercer volumen retoma el hilo conductor de *Un exiliat de tercera. A París durant la Segona Guerra Mundial*. Fontserè denuncia a los falsos apóstoles de la libertad, defiende su posición durante la ocupación (fue dibujante del periódico colaboracionista *La Gerbe*) y alerta de las manipulaciones de la Guerra Fría, que han dejado su huella en la historia y en las jerarquías artísticas. En una de estas historias sensacionales que cruzan estas memorias conoce en Perpiñán a un músico, Robert Vicente, y acaba presentando en México un espectáculo de variedades, *Bonjour Mexico*, bajo la tutela de Cantinflas. Tras la aventura mexicana, en 1949 viaja a Nueva York, y retrata la colonia catalana en unas páginas que dan unas ganas terribles de recuperar aquel libro excelente, y hoy casi olvidado, que es *Homes i dones de la meua vida*, el mejor de los tres volúmenes de recuerdos y retratos que Jaume Miravittles publicó en *Destino* a principios de los ochenta, que dedica muchas páginas a describir el Nueva York republicano.

Al poco tiempo de entrar en los jesuitas, Fontserè entiende que debe buscar una salida. "Mentre la major part dels que se sabien la lliçió de memòria en sortien amb un saber prefabricat i encapçat *made in Spain*, jo, lliure d'ortodòxies encotilladores i de coneixements oficials, vaig capbussar-me en l'aventura vivencial amb la disposició de veure, comprendre i elaborar la meua pròpia escala de valors." Sus memorias son la culminación de este proyecto. Un gran fresco de historia cultural, un libro irreverente y provocativo. Un clásico. |

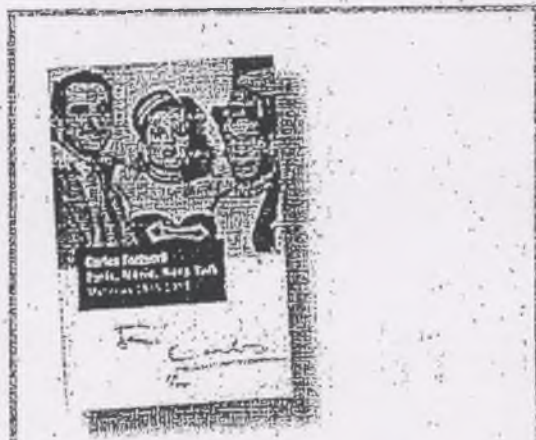

El cartelista republicano Carles Fontserè, fotografiado en Porqueres (Girona)
 EFE / ROBIN TOWNSEND

Excèntrics

Es publica el tercer volum de les memòries del pintor Carles Fontserè, que relata el seu exili a París, a Mèxic i a Nova York entre els anys 1945 i 1951

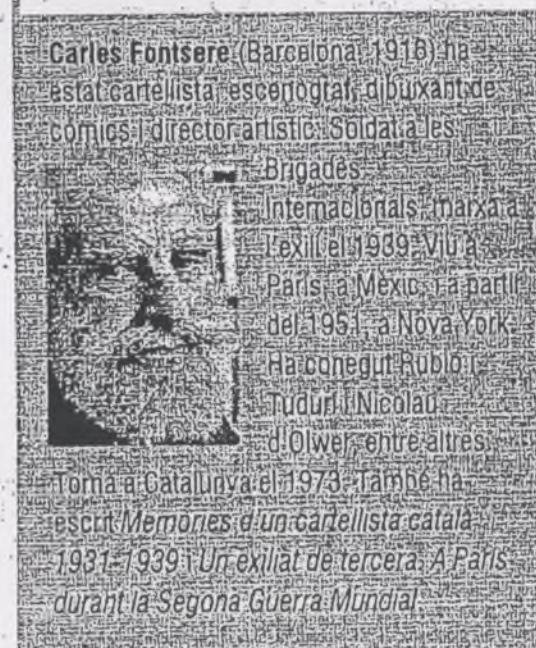
A MIQUEL PAIROLÍ
 finals de novembre comen-
 tàvem en aquesta secció les
Memòries de Raimon Galí,
 que vam llegir amb paciència
 i resignació. De l'una i de l'al-
 tra n'hem gastades una dosi més en lle-
 gir el tercer volum de les *Memòries* de
 Carles Fontserè, publicades a la ma-
 teixa col·lecció. Si no haguéssim d'es-
 criure'n la ressenya, aviat hauríem en-
 dreçat tant un llibre com l'altre. Sembla
 que Galí i Fontserè, l'un catalanista i catò-
 lic i l'altre històric cartellista de la Re-
 volució del 36, han de ser personatges
 incomparables, a part de coincidir en la
 fòbia anticomunista i de ser de la ma-
 teixa generació. Però no és així. Galí i
 Fontserè tenen un gran tret en comú:
 l'excentricitat. Naveguen en òrbites di-
 ferents però són dos excèntrics empe-
 dreïts, dos personatges impetuosos, afe-
 rrats a interpretacions particulars i es-
 trambòtiques de la història que defen-
 sen amb vehemència. Quan un s'endin-
 sa per les planes de les memòries de l'un
 i de l'altre pensa amb recança que és
 una llàstima perdre el temps amb llibres
 extravagants quan hi ha tants llibres in-
 tel·ligents per llegir. Però no fa el gest de
 tancar el volum i oblidar-se'n perquè ha
 d'escriure la ressenya i continua endav-
 vant amb paciència i resignació. A la pà-
 gina 47 de les seves memòries, Fontserè
 afirma que quan els nord-americans
 van desembarcar a Normandia no sabia
 si preferia que la guerra la guanyessin
 els alemanys o els angloamericans. Afe-
 geix que encara continua igual. Bevem
 un glop de paciència i seguim llegint.
 Quinze pàgines després, a la 62, l'autor

«MEMORIES 1945-1951»

Autor: CARLES FONTSERÈ
 Editorial: PROA
 Pàgines: 255

París, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951 és el tercer volum de les memòries de Carles Fontserè. El cartellista i dibuixant, que ara és bàsicament un escriptor, reescriu actualment, «des d'un punt de vista literari», el primer volum de les seves memòries, que s'acabarà titulant *Memòries d'un cartellista del 36*.

opina que Goebbels es va equivocar en no produir una cinematografia milita-
 rista alemanya per contrarestar la
 nord-americana i afegeix que, així, els
 joves que no han viscut la Segona Gue-

rra Mundial podrien escollir entre dues
 maneres contradictòries d'exposar-la. I,
 a continuació, sentència: «Sense lliber-
 tat d'eleger no hi ha democràcia.» Aquí
 es podia haver acabat la paciència, però
 no va ser així, i encara sort, perquè des-
 prés el llibre tendeix a millorar. Fontse-
 rè explica que va entrar en relació amb
 Cantinflas, per al qual va dissenyar l'es-
 cenografia d'un espectacle teatral.
 Aquesta oferta professional va ser molt
 interessant per a l'autor però ho és tant
 o més per al lector d'aquestes memò-
 ries. A la pàgina 159 Fontserè explica
 que la intensa dedicació que li va exigir
 aquesta feina li va impedir d'assaben-
 tar-se de la desintegració de la Indoxina
 francesa, de la proclamació de l'estat
 d'Israel, de la primera guerra arabois-
 raeliana i dels enfrontaments entre els
 aliats occidentals i els soviètics a Berlín.
 El lector mai no donarà prou gràcies a
 Cantinflas d'haver entretingut fins a
 aquest punt el seu escenògraf, perquè fa
 ànsia pensar el que haurien estat aques-
 tes memòries amb els comentaris de
 Fontserè a tots aquells fets. Val més que
 parli de Cantinflas i del món teatral vist
 de darrere les bambolines. En resum:
 quan l'autor dibuixa la seva peripècia
 personal d'exiliat a París, a Mèxic, a
 Nova York, quan retrata personatges
 com Cantinflas, Met Miravittles o Josep
 Carner, quan descriu allò que els mo-
 dernistes en deien *la lluita per la vida*, les
Memòries de Fontserè, sense ser res de
 l'altre món, tenen prou gràcia, curiosi-
 tat i agilitat, però quan es llança a fer
 elucubracions històriques, malament
 rai. I el llibre és una barreja de tots dos
 ingredients...

VILAWEB

DIARI ELECTRÒNIC INDEPENDENT

| Què és VilaWeb? - Publicitat - Correu - Versió text - Mapa web - English |

| [Anar a portada](#) | [Notícies](#) | [Xats](#) - [Fòrums](#) - [Enquestes](#) |

> **Carles Fontserè: «Ara es viu la censura més forta que mai ha existit»**

19/02/2005

LAURA PORTAL Girona

«Des del meu punt de vista, ara es viu la censura més forta que mai ha existit.» Amb aquesta visceralitat intervenia, gairebé per primera vegada en la presentació d'ahir a la Llibreria 22 de Girona, l'autor objecte de l'acte, Carles Fontserè. S'hi presentava el tercer volum de la seva biografia, París, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951, i ho feia amb radicalitat, la que ha caracteritzat sempre l'artista. Va ser una presentació atípica i no només per sentències com aquesta, sinó també perquè en poques presentacions de llibres s'escolten tants elogis i tan clars cap a l'autor. La d'ahir va ser un d'aquests escassíssims casos. Els dos presentadors, Gerard Bagué i Ponç Puigdevall, es van desfer en elogis cap a l'autor, especialment cap a la seva habilitat narrativa. Puigdevall va ser així de vehement: «Els seus llibres són d'una amenitat formidable i d'una gran habilitat narrativa. Qui s'ho vulgui passar bé que llegeixi els llibres de memòries de Fontserè.»

LITERATURA

Carles Fontserè anuncia que farà el quart volum de les seves memòries

El cartellista presenta a Girona «París, Mèxic, Nova York»

D.B., Girona.

Carles Fontserè va aprofitar la presentació del tercer volum de les seves memòries, *París, Mèxic, Nova York* (1945-1951), per anunciar que imminentment es posarà a escriure el quart volum.

El polifacètic artista va participar ahir en un amè acte a la Llibreria 22 de Girona en el decurs del qual el periodista Gerard Bagué, traductor de les memòries al castellà, va qualificar-lo com «un home agosarat, però ordenat i metòdic».

Per la seva part, l'escriptor Ponç Puigdevall va definir Fontserè i la seva obra com a «políticament incorrecte» i es va felicitar del fet que sigui «un home molestat» que a més a més «té la virtut d'ensenyar a molestar».

Es referia Puigdevall al fet que les memòries de Fontserè interpreten la realitat i la història dient un «no radical» a la «mentida i hipocresia oficials», que substitueix per la seva participació versió de fets que coneix

DANIEL BONAVENTURA

LLIBRERIA 22. Ponç Puigdevall, Carles Fontserè i Gerard Bagué.

de primera mà perquè els va viure.

Carles Fontserè, resident dels dels anys setanta a Porques amb la seva esposa Terry, va assegurar que «actualment hi ha més censura que mai» i va posar com a prova el fet que «han de-

saparegut completament» les fotografies que els americans van exposar a París l'any 1945 en acabar-se la Segona Guerra Mundial. Fontserè va narrar algunes de les anècdotes que va viure com a taxista a Nova York a la segona meitat dels quaranta.

AIXAFAR LA DESMEMÒRIA

Les memòries de Carles Fontserè porten més de tres dècades gestant-se al Pla de l'Estany. El desembre de 2004 Proa ha publicat el tercer volum d'una sèrie que és un repàs a la trajectòria professional i personal d'aquest artista plàstic nascut a Barcelona el 1916.

"París, Mèxic, Nova York. 1945-1951" planteja l'exili com un repte i una aventura vital. Repassa l'activitat dels exiliats catalans a París en els moments d'optimisme que van acompanyar la victòria dels aliats en la II Guerra Mundial, i també el posterior desengany per la consolidació del franquisme a l'Estat espanyol. Les vivències personals de Fontserè ocupen la part més important del relat i, en concret, la seva amistat amb l'actor mexicà Mario Moreno, Cantinflas, que llavors era un dels actors més ben pagats de Hollywood. Es van conèixer a partir de la representació a París de la tragèdia de Federico García Lorca "La Casa de Bernarda Alba", per la qual Fontserè va fer una escenografia austera i celebrada pels professionals i la premsa del moment.

Fontserè escriu amb estil directe una experiència vital que no necessita cap tipus d'hipèrbole d'estil ni d'humilitat per guanyar-se l'atenció del lector. La seva estada a Mèxic va estar marcada per la feina conjunta amb Cantinflas al musical francès "Bonjour México" que es va estrenar amb altes dosis de glamour i personalitats vestides d'etiqueta. Queda clar que Fontserè és un artista polifacètic encara que en l'imaginari de molts sigui, exclusivament, qui va plasmar en un cartell una espadanya d'espar aixafant el feixisme. Fontserè va viure un any a Nova York on va treballar com a dibuixant del còmic de Bill Elliott, i va experimentar amb la fotografia com a document sociològic i periodístic. La vida cultural de la metròpoli el va captivar profundament i, encara avui, assegura que la ciutat s'ha de visitar almenys un cop a la vida. En aquesta passió hi ha un nom propi, el de Terry, amb qui es va casar en una nova visita a la ciutat dels gratacles.

Ara tots dos continuen vivint a Porqueres. Per aquest 2005 Fontserè i l'editorial Proa tenen previst reeditar el primer volum de les seves memòries amb algunes correccions i un nou títol, "Memòries d'un cartellista de 1936". La trilogia es podria allargar i Fontserè podria apostar per editar un volum sobre la seva faceta com a escriptor i la seva vida al Pla de l'Estany. Segur que els últims trenta anys no són un temps ubicat entre parèntesis.

LITERATURA

Carles Fontserè anuncia que farà el quart volum de les seves memòries

El cartellista presenta a Girona «París, Mèxic, Nova York»

D.B., Girona. Carles Fontserè va aprofitar la presentació del tercer volum de les seves memòries, *París, Mèxic, Nova York* (1945-1951), per anunciar que imminentment es posarà a escriure el quart volum.

El polifacètic artista va participar ahir en un amè acte a la Llibreria 22 de Girona en el decurs del qual el periodista Gerard Bagué, traductor de les memòries al castellà, va qualificar-lo com «un home agosarat, però ordenat i metòdic».

Per la seva part, l'escriptor Ponç Puigdevall va definir Fontserè i la seva obra com a «políticament incorrecte» i es va felicitar del fet que sigui «un home molest» que a més a més «té la virtut d'ensenyar a molestar».

Es referia Puigdevall al fet que les memòries de Fontserè interpreten la realitat i la història dient un «no radical» a la «mentida i hipocresia oficials», que substitueix per la seva particular versió de fets que coneix

DANIEL BONAVENTURA

LLIBRERIA 22. Ponç Puigdevall, Carles Fontserè i Gerard Bagué.

de primera mà perquè els va viure.

Carles Fontserè, resident dels anys setanta a Porqueres amb la seva esposa Terry, va assegurar que «actualment hi ha més censura que mai» i va posar com a prova el fet que «han de

saparegut completament» les fotografies que els americans van exposar a París l'any 1945 en acabar-se la Segona Guerra Mundial. Fontserè va narrar algunes de les anècdotes que va viure com a taxista a Nova York a la segona meitat dels quaranta.

VILA WEB

DIARI ELECTRÒNIC INDEPENDENT

| Què és VilaWeb? - Publicitat - Correu - Versió text - Mapa web - English |

| Anar a portada | Notícies | Xats - Fòrums - Enquestes |

> **Carles Fontserè: «Ara es viu la censura més forta que mai ha existit»**

19/02/2005

LAURA PORTAL Girona

«Des del meu punt de vista, ara es viu la censura més forta que mai ha existit.» Amb aquesta visceralitat intervenia, gairebé per primera vegada en la presentació d'ahir a la Llibreria 22 de Girona, l'autor objecte de l'acte, Carles Fontserè. S'hi presentava el tercer volum de la seva biografia, *París, Mèxic, Nova York*. Memòries 1945-1951, i ho feia amb radicalitat, la que ha caracteritzat sempre l'artista. Va ser una presentació atípica i no només per sentències com aquesta, sinó també perquè en poques presentacions de llibres s'escolten tants elogis i tan clars cap a l'autor. La d'ahir va ser un d'aquests escassíssims casos. Els dos presentadors, Gerard Bagué i Ponç Puigdevall, es van desfer en elogis cap a l'autor, especialment cap a la seva habilitat narrativa. Puigdevall va ser així de vehement: «Els seus llibres són d'una amenitat formidable i d'una gran habilitat narrativa. Qui s'ho vulgui passar bé que llegeixi els llibres de memòries de Fontserè.»

nº 862 • gener 2005

REVISTA DE BANYOLES

AIXAFAR LA DESMEMÒRIA

Les memòries de Carles Fontserè porten més de tres dècades gestant-se al Pla de l'Estany. El desembre de 2004 Proa ha publicat el tercer volum d'una sèrie que és un repàs a la trajectòria professional i personal d'aquest artista plàstic nascut a Barcelona el 1916.

«París, Mèxic, Nova York. 1945-1951» planteja l'exili com un repte i una aventura vital. Repassa l'activitat dels exiliats catalans a París en els moments d'optimisme que van acompanyar la victòria dels aliats en la II Guerra Mundial, i també el posterior desengany per la consolidació del franquisme a l'Estat espanyol. Les vivències personals de Fontserè ocupen la part més important del relat i, en concret, la seva amistat amb l'actor mexicà Mario Moreno, Cantinflas, que llavors era un dels actors més ben pagats de Hollywood. Es van conèixer a partir de la representació a París de la tragèdia de Federico García Lorca «La Casa de Bernarda Alba», per la qual Fontserè va fer una escenografia austera i celebrada pels professionals i la premsa del moment.

Fontserè escriu amb estil directe una experiència vital que no necessita cap tipus d'hipèrbole d'estil ni d'humilitat per guanyar-se l'atenció del lector. La seva estada a Mèxic va estar marcada per la feina conjunta amb Cantinflas al musical francès «Bonjour México» que es va estrenar amb altes dosis de glamour i personalitats vestides d'etiqueta. Queda clar que Fontserè és un artista polifacètic encara que en l'imaginari de molts sigui, exclusivament, qui va plasmar en un cartell una espartanya d'espar aixafant el feixisme. Fontserè va viure un any a Nova York on va treballar com a dibuixant del còmic de Bill Elliott, i va experimentar amb la fotografia com a document sociològic i periodístic. La vida cultural de la metròpoli el va captivar profundament i, encara avui, assegura que la ciutat s'ha de visitar almenys un cop a la vida. En aquesta passió hi ha un nom propi, el de Terry, amb qui es va casar en una nova visita a la ciutat dels gratacels.

Ara tots dos continuen vivint a Porqueres. Per aquest 2005 Fontserè i l'editorial Proa tenen previst reeditar el primer volum de les seves memòries amb algunes correccions i un nou títol, «Memòries d'un cartellista de 1936». La trilogia es podria allargar i Fontserè podria apostar per editar un volum sobre la seva faceta com a escriptor i la seva vida al Pla de l'Estany. Segur que els últims trenta anys no són un temps ubicat entre parèntesis.

INVITACIÓ

Ponç Puigdevall, Carles Fontserè i Gerard Bagué. / LLUÍS SERRAT.

Carles Fontserè: «Ara es viu la censura més forta que mai ha existit»

LAURA PORTAL / Girona
 ● «Des del meu punt de vista, ara es viu la censura més forta que mai ha existit.» Amb aquesta visceralitat intervenia, gairebé per primera vegada en la presentació d'ahir a la Llibreria 22 de Girona, l'autor objecte de l'acte, Carles Fontserè. S'hi presentava el tercer volum de la seva biografia, *París, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951*, i ho feia amb radicalitat, la que ha caracteritzat sempre l'artista. Va ser una presentació atípica i no només per sentències com aques-

ta, sinó també perquè en poques presentacions de llibres s'escolten tants elogis i tan clars cap a l'autor. La d'ahir va ser un d'aquests escassíssims casos. Els dos presentadors, Gerard Bagué i Ponç Puigdevall, es van desfer en elogis cap a l'autor, especialment cap a la seva habilitat narrativa. Puigdevall va ser així de veement: «Els seus llibres són d'una amenitat formidable i d'una gran habilitat narrativa. Qui s'ho vulgui passar bé que llegeixi els llibres de memòries de Fontserè.»

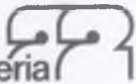
La **LLIBRERIA 22** i **EDICIONS PROA**
es complauen a convidar-vos a l'acte de presentació del llibre

París, Mèxic, Nova York
Memòries 1945-1951
de **Carles Fontserè**

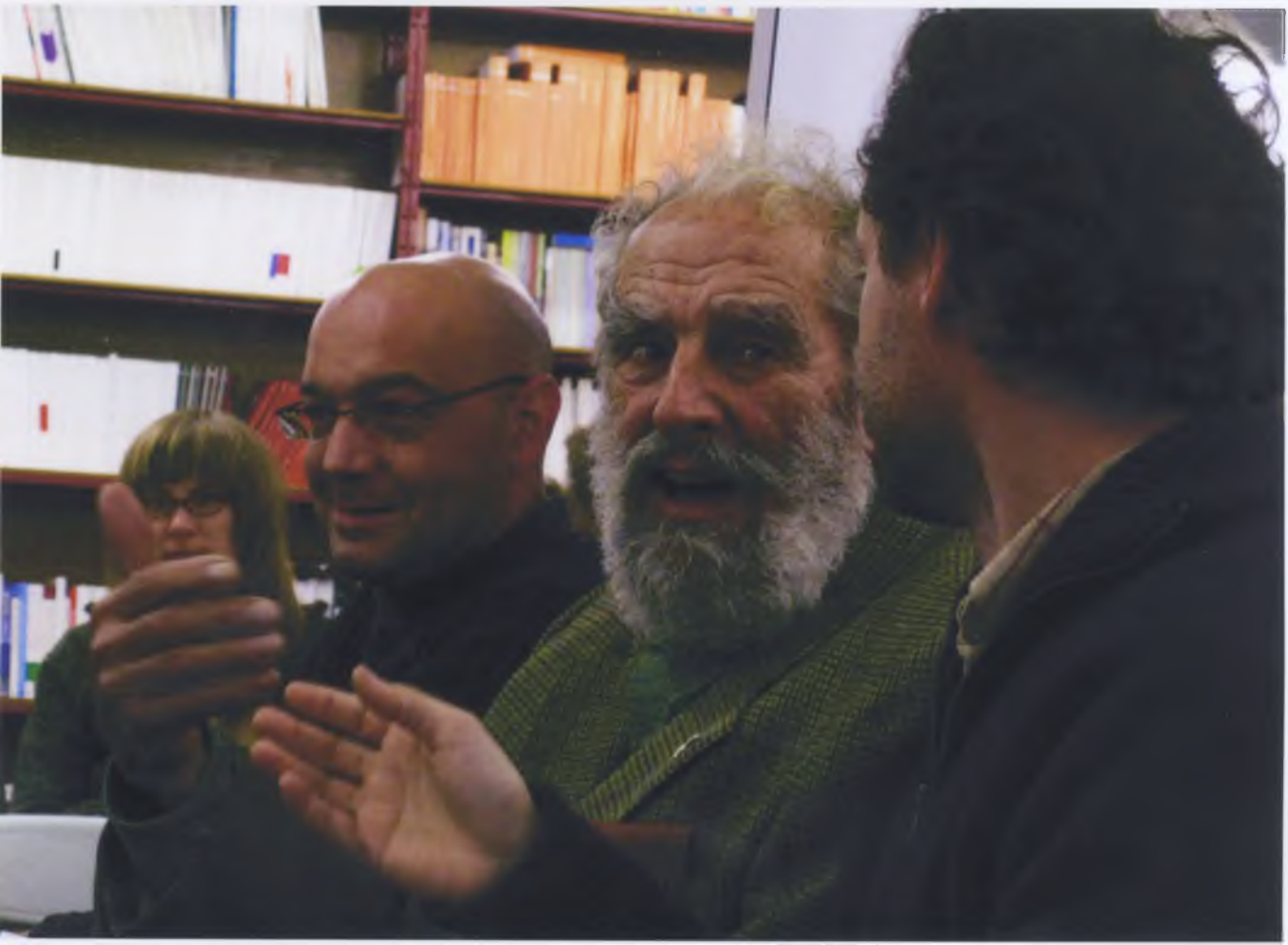
a càrrec de **Ponç Puigdevall**, crític i escriptor.

L'acte tindrà lloc el proper divendres 18 de febrer, a les vuit del vespre,
a la Llibreria 22, c. Hortes, 22, de Girona.

Febrer del 2005

llibreria *Proa*

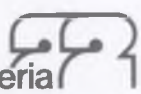
La LLIBRERIA 22 i EDICIONS PROA
es complauen a convidar-vos a l'acte de presentació del llibre

París, Mèxic, Nova York
Memòries 1945-1951
de **Carles Fontserè**

a càrrec de **Ponç Puigdevall**, crític i escriptor.

L'acte tindrà lloc el proper divendres 18 de febrer, a les vuit del vespre,
a la Llibreria 22, c. Hortes, 22, de Girona.

Febrer del 2005

llibreria Proa

A punto de cumplir 89 años, Carles Fontserè es la memoria que no cesa. Acaba de publicar el tercer volumen de sus recuerdos: «París, Mèxic, Nova York» (Proa) va de la Guerra Mundial a Estados Unidos, con parada en el México de Cantinflas

Cuando Cantinflas hablaba catalán

TEXTO: SERGI DORIA

BARCELONA. Para combatir el frío ambiente, nada mejor que el calor de la conversación. El interlocutor: Carles Fontserè (Barcelona, 1916), cartelista, fotógrafo, escenógrafo... Artista de la libertad. Memorialista, a punto de cumplir 89 años con tres libros en los estantes: «Memòries d'un cartelista català», «Un exiliat de tercera» y «París, Mèxic, Nova York» (2004). En el primero, los años de la República y la guerra civil; el segundo, la supervivencia de quien no tiene más avales que su trabajo: la derrota, los campos de concentración, luego la Francia ocupada y colaboracionista. El tercero, del que hablamos: el final de la II Guerra Mundial y el descubrimiento del México de Cantinflas. Luego, Nueva York y el amor con Terry, su fiel compañera.

Con Terry y Carles conversamos en esta tarde gélida de febrero. Caserón de la calle de Sant Pere Mitjà. En las paredes, carteles y en los cuadernos del artista: cartas, recortes de prensa, cronologías de cada periodo histórico, fotografías, recibos, anotaciones personales... Con ese plancton documental, Fontserè nutrirá el cuarto volumen de sus memorias: Norteamérica, años cincuenta y sesenta. Mc Carthy cazando brujas, el primer viaje a la España franquista en el 56, Vietnam, el movimiento hippy, «mucho color...»

El exilio y sus tópicos

Pero retrocedamos al 45. El exilio catalán en París: «Ahora se ha tomado el exilio como si fuera un mismo partido político. Parece que si no participabas en un grupo de exiliados eras un desertor», ironiza Fontserè. La capital francesa liberada: el mito de una Resistencia que sostuvo el Partido Comunista Francés. «A los alemanes les interesaba enviar soldados al Frente Ruso y Stalin prefería que esos soldados siguieran en Francia. Se podría decir que la Resistencia alargó la invasión alemana en Francia. Al final, París fue liberado sin grandes destrozos, con todos los servicios funcionando...»

Y en mayo del 48, Mario Moreno «Cantinflas» aterriza en París como un alienígena. Nada se sabe en Francia de sus películas. «Era un total desconocido en Europa, pero no pasaba inadvertido...» Fontserè y Robert Vicente tenían entre manos un lujoso espectáculo de variedades, «Bonjour México», que Cantinflas decidió financiar. Era el comienzo de una gran amistad. Poco tiempo después, Fontserè se paseaba por México con el Cadillac Sedán cupé, conducido por el chófer de Mario Moreno. Con él habían llegado una cincuentena de artistas y Mario le presentó a a sus socios en las oficinas de Posa Films, Morelos 110.

Fontserè contactó con el exilio catalán, aunque él no había entrado en el

Carles Fontserè con Cantinflas en la fotografía que ilustra la portada del libro «París, México, Nova York»

ABC

país como exiliado, sino como escenógrafo de una compañía francesa. Una de las virtudes del artista octogenario es su juicio libre de ataduras políticamente correctas: «Acoger a los exiliados españoles fue iniciativa personal del presidente Cárdenas, que no compartían muchos mexicanos para los que éramos "gachupines". También se ha dicho que el oro español del yate "Vita" financió Petróleos Mexicanos, además, la acogida de cada español, el gobierno republicano en el exilio la compensaba con dinero...»

¿Cómo era Mario Moreno? «Íbamos cada día a cenar juntos, pero el mejica-

no tiene algo de indígena, de oriental, nunca lo llegas a conocer. Hablábamos del espectáculo, de las chicas...» En la portada del libro, la «vedette» de la revista, flanqueada por Fontserè y Cantinflas con expresión de *peladito*...

Cuando caía la noche, el pintor y el actor se iban a dar una vuelta por el barrio antiguo, y en cualquier parada miserable, Mario se deleitaba por unos «tacos crujientes y calentitos» que Fontserè no se hubiera comido «ni a punta de revólver». Curiosamente, comenta el cartelista, «en esos barrios humildes, como Garibaldi o Tepito, Cantinflas pasaba desapercibido: «La

gente era demasiado pobre para pagarse una entrada de cine y, por tanto, desconocían el personaje de Cantinflas... Su popularidad inmensa no alcanzaba a los *pelaos* de verdad, sino a las clases medias y altas...»

En compañía de Fontserè y del escritor Rafael Tasis, el cómico mejicano aprendió antes catalán que francés. Cuando acabaron las representaciones, Cantinflas no quiso prolongarlas, a pesar del éxito. Se enfadó con sus socios: «Cada película le rendía medio millón de dólares y el teatro no era rentable: de todas formas no perdió dinero, que ya es mucho».

El cartelista habla de carteles

Fontserè visitó la exposición de carteles de la Fundación Pablo Iglesias en el Palau de la Virreina. No le gustó. «Ya se han organizado exposiciones por el estilo y creo que llega un momento en que ha de ofrecerse algo más que una simple muestra de carteles. Hay que tener en cuenta que tres años de guerra cambiaron radical-

mente el país. En el 36 en las Cortes había un comunista y en el 38, la República estaba en manos de los comunistas. Quienes hicimos los primeros carteles éramos revolucionarios. Y esos carteles no aparecen. Sí que ves los del Ejército Popular que impulsó el Partido Comunista. También observé carteles del 36, pero anteriores a la

sublevación del 18 de julio. Los cartelistas catalanes éramos jóvenes. A partir del 37 nos movilizaron y tuvimos que dejar nuestro trabajo. Otro consejo para exposiciones de este tipo es que si utilizan originales, los carteles que vemos han perdido color y el papel se ha oscurecido. Sería mejor reproducciones con «plotter».

Sin papeles en Nueva York

Tras la aventura mexicana, Fontserè llegó a Nueva York, donde pasará once meses y medio sin papeles. Contactó con Met Miratvilles. Le aconsejó que alquilara una habitación en un YMCA (Young Man's Christian Association) que sólo costaba un dólar diario. Comenzaba otra etapa de su accidentada vida. Allí conoció a su mujer Terry, que formaba parte de un grupo de jóvenes que se reunían en el Centre Català. Sobrevivió dibujando cómics del cowboy Wild Bill Elliott... Fontserè siempre prefirió la pintura y la escenografía, pero siempre supo adaptarse a cada situación. Ahora le apasiona la escritura.

Su memoria, incansable.

L'últim llibre d'Hac Mor, el finalista del Casero i les memòries de Fontserè, a La 22

● **Girona.** La Llibreria 22 de Girona serà el marc aquesta setmana de tres presentacions literàries. La primera, demà, serà la del darrer llibre del poeta Carles Hac Mor, *Ad Libitum*, editat per CCG. En la presentació, a les vuit, hi intervindran l'autor, Víctor Sunyol, Antoni Clapés, Ponç Puigdevall, Ester Xargay i Roger Costa-Pau. El dijous, a la mateixa hora, es presentarà la novel·la *El dia del client* (Empúries), de Daniel O'Hara, obra que va quedar finalista del darrer premi Just Casero. La presentarà l'escriptor Miquel Pairoli i també hi serà l'autor. Finalment, divendres a les 8, l'escriptor Ponç Puigdevall i el periodista Gerard Bagué presentaran *París, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951* (Proa) de Carles Fontserè, que també hi serà. /L.P.

T'obrim les portes

IV Setmana de les Lletres

CENTRE DE LECTURA
REUS 1859

amb la col·laboració de

 Generalitat de Catalunya
 Institut de les Lletres Catalanes

 ÒMNIUM
LLENGUA CULTURA PAÍS

 UR

CENTRE DE LECTURA
REUS 1859

IV SETMANA DE LES LLETRES

Dimecres, 6 d'abril

A les 20.00, a la sala d'actes, presentació del llibre *Atles de la memòria*, premi La Catalana de Lletres 2004 de Catalunya Cultura, a càrrec del seu autor: Òscar Palazón.

Divendres, 8 d'abril

A les 20.00, a la sala d'actes, presentació del llibre *La independència i la realitat* a càrrec del seu autor: Hèctor López Bofill.

Dilluns, 11 d'abril

A les 20.30, a la sala d'actes, "Les Set Aromes del Tripartit", xerrada a càrrec d'Alfred Bosch; l'acte serà introduït per Ernest Benach, president del Parlament.

Dimarts, 12 d'abril

A les 20.00, a la sala d'actes, presentació del llibre *Fot-li, que som catalans!* a càrrec dels autors: Xavier Bru de Sala, Julià de Jòdar i Miquel de Palol.

Dimecres, 13 d'abril

A les 20.00, a la sala d'actes, inauguració de l'exposició "Mercè Rodoreda. Una poètica de la memòria" de la Institució de les Lletres Catalanes -que estarà oberta al públic a la sala Fortuny fins el 12 de maig- a càrrec de Francesc Massip, professor de la URV, amb una xerrada al voltant d'aquesta escriptora i amb la col·laboració del col·lectiu de teatre la Vitxeta.

Dijous, 14 d'abril

A les 20.00, a la sala d'actes, taula rodona sobre Eduard Toda, a càrrec de Gener Gonzalvo, arxiver dels S. T. de Lleida i Jaume Massó, director del Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca de Reus. A les 22.00, recital poètic a càrrec d'Adam Manyé al pub Suau.

Divendres, 15 d'abril

A les 20.00, a la sala d'actes, conversa amb el cartellista Carles Fontserè, arran de la presentació del seu llibre *París, Mèxic, Nova York*; l'acte serà moderat pel president del Centre de Lectura, Pere Anguera.

Dissabte, 16 d'abril

A les 11.30, a la biblioteca infantil, L'hora del conte al Centre, a càrrec de Teresa Claramunt, que explicarà un conte sobre el Quixot.

Dilluns, 18 d'abril

A les 20.00, a la sala d'actes, presentació del llibre *La derrota de l'àngel* a càrrec del seu autor: Vicenç Villatoro.

Dimecres, 20 d'abril

Presentació dels llibres dels autors locals a la Biblioteca Central Xavier Amorós.

Dijous, 21 d'abril,

A les 20.00, a la sala d'actes, presentació del llibre *Edat de les paraules*, premi Ciutat de Palma 2004, a càrrec del seu autor: Emili Bayo.

A les 24.00, concert d'Àngel Soro al pub Suau.

Divendres, 22 d'abril

A les 20.00, presentació del llibre *La degradació natural dels objectes*, premi Jocs Florals de Barcelona 2004, a càrrec del seu autor: Joan-Elies Adell; l'acte serà introduït per Joaquim Mallafrè, professor de la URV.

Dissabte, 23 d'abril

Durant tot el dia, jornada de celebració de Sant Jordi a la plaça Mercadal.

Diumenge, 24 d'abril

A les 8 del matí, XXXIV Festa de Sant Jordi i de les Roses a la parròquia de la Morera de Montsant

Billuns, 25 d'abril

A les 20.00, a la sala d'actes, "La memòria històrica: una experiència per no oblidar", xerrada a càrrec de Carme Casas i Leandre Saún.

Dimarts, 26 d'abril

A les 20.00, a la sala d'actes, "L'holocaust nazi: 60 anys plens de silencis", xerrada a càrrec de David Serrano.

Dimecres, 27 d'abril

A les 20.00, a la sala d'actes, presentació del llibre *Poemes del sud*, a càrrec de la seva autora: Cinta Mulet.

Divendres, 29 d'abril

A les 22.00, a la sala d'actes, Toti Soler en concert (10 anys de la mort d'Ovidi Montllor).

CENTRE DE LECTURA

T'obrim les portes

IV Setmana de les Lletres

CENTRE DE LECTURA
REUS 1859

amb la col·laboració de
Generalitat de Catalunya
Institució de les Lletres Catalanes

ÒMNIUM
LLENGUA CULTURA PAÍS

RU:U

CENTRE DE LECTURA
REUS 1859

La fugida de Hitler

El líder del III Reich va morir realment al búnquer de Berlín, com diu la història oficial? I si qui hi hagués mort fos en realitat un doble del dictador nazi? I si Hitler hagués fugit en avió fins a Barcelona, on hauria rebut la protecció del règim franquista?

SANTIAGO VILANOVA
 ● El tercer volum de les memòries de l'artista plàstic Carles Fontserè (Barcelona, 1916), *París, Mèxic, Nova York*, continua repassant l'exili català a partir de l'aventura personal de l'autor. Es tracta d'un treball intens i metòdic per recuperar la memòria de la Guerra Civil i de la postguerra des de l'òptica d'un supervivent lliurepensador, desencisat de la *pax americana*. Fontserè és un desmitificador de la clàssica visió maniquea de dretes i esquerres. Aquestes memòries són com un viatge iniciàtic a la recerca d'un jo vitalista.

En aquesta ocasió, però, Fontserè ho fa d'una forma aparentment més jocosa, i hi destaca la seva divertida experiència com a escenògraf, la seva amistat amb Mario Moreno *Cantinflas* (l'editorial Proa, amb sentit comercial, n'ha fet la portada del llibre), l'estada a Mèxic, a Nova York (on consolidarà el seu art fotogràfic) i el retorn a París.

Les memòries de l'artista, establert a la masia Can Tista de Porqueres, que ell mateix va res-

taurar, prop de l'estany de Banyoles, són un servei a la col·lectivitat i són úniques per la seva manca de dogmatisme ideològic i la voluntat d'investigar fets històrics que ell mateix va viure.

En aquest procés d'indagació i d'aportacions innovadores de Fontserè destaquen dues pàgines del primer capítol, *Foscor al final del túnel*, que han passat inadvertides a la crítica i que ens proposen una hipòtesi sorprenent sobre el final del Tercer Reich. És un text que no hauria de deixar ningú indiferent, sobretot ara que fa poc que s'han commemorat els 60 anys de l'holocaust i de l'alliberament per part de l'Exèrcit Roig del camp d'extermini d'Auschwitz. En la recent projecció de la pel·lícula *L'enfonsament*, d'Oliver Hirschbiegel, sobre les darreres hores d'Adolf Hitler en el búnquer de Berlín, s'opta per la versió oficialment reconeguda basada en el fet que el dictador i la seva muller, Eva Braun, van suïcidar-se abans de l'entrada de les tropes soviètiques.

«Malgrat l'escepticisme amb

EL PERSONATGE

— Adolf Hitler
 La història oficial diu que el dictador nazi va morir al búnquer de la cancelleria a Berlín el 30 d'abril de 1945, on s'hauria suïcidat veient a prop el triomf de les tropes aliades. Però diferents autors, com l'historiador nord-americà Gregory Douglas, o més recentment l'artista català Carles Fontserè, en l'últim volum de les seves memòries, ho han posat en dubte.

què fou acollida la mort de Hitler en els medis aliats, Stalin, que no era cap pallús, no se la va creure mai. El veritable mort, segons ell, era un doble», escriu Fontserè. La història reitera, però, que el 30 d'abril de 1945 el líder nazi es va suïcidar d'un tret al cap i que el seu cos va ser cremat i enterrat prop del búnquer, a la cancelleria del Reich.

El doble de Hitler

Aquesta versió és la que s'ha considerat definitiva i és també la que consolida el guió de la pel·lícula de Hirschbiegel, escrit per l'historiador alemany Joachim Fest. La ratifiquen Traudl Junge, secretària particular del *Führer*, i el monumental estudi de Ian Kershaw, així com l'obra *Els darrers dies de Hitler*, de Hugh Trevor-Roper, publicada el 1947.

Arran de la pel·lícula *L'enfonsament*, han sorgit testimonis com els de Brend Freytag von Loringhoven, jove oficial de la Wehrmacht, que va viure la darrera setmana del búnquer berlinès, i de Rochus Misch, guardaespalles i telefonista de Hitler, que

asseguren que el líder nazi i Eva Braun es van suïcidar el 30 d'abril de 1945, que els seus cadàvers van ser ruixats amb 200 litres de benzina i que les despulles van ser enterrades al jardí de l'antiga cancelleria. Posteriorment, també es van suïcidar Goebbels i la seva muller, després d'enverinar els seus sis fills.

Quan el 2 de maig els soviètics van entrar al búnquer, de les restes del genocida només hi van trobar un os de maxil·lar, així com dos jocs de cartes que van guardar en una capsula de cigars.

«Els russos afirmaven que Hitler tenia un doble, i no em volien creure», ha declarat recentment el guardaespalles Rochus Misch, que va ser interrogat a la Bubianka, seu de la policia secreta a Moscou, al final de la guerra.

I és precisament sobre aquest doble, fet que sembla irrefutable, que parla Carles Fontserè en les seves memòries. Reprodueixo: «Però l'historiador nord-americà Gregory Douglas, col·laborador de la revista *Military Advisor*, profundament interessat en el món asprós de l'espionatge i del con-

Un Junkers personal

La fugida del búnquer de Berlín es va produir el 22 d'abril amb un helicòpter Fa 223 que va aterrar a l'aeroport de Horsching, 17 quilòmetres al sud-oest de Linz-Donau. El 26 d'abril sortiria del mateix indret el Junkers personal del Führer amb destí a Barcelona i portant a bord Hitler, Eva Braun i deu dirigents més, entre els quals no hi era Goebbels amb la seva dona ni els seus fills, quan en principi estava previst que també formessin part del grup de fugitius. El tràgic final dels Goebbels es produiria en el búnquer i, segons el que es diu en el llibre de Douglas, seria una coartada més del Führer per fer creure en la seva immolació.

L'avió estava equipat amb les màximes mesures de seguretat de l'època i per a cinquanta passatgers. El pilot i la tripulació que van traslladar Hitler a Barcelona van tornar cap a Alemanya.

Heinrich Müller va fugir a Suïssa el 29 d'abril de 1945, a bord d'un Fieseler Fi 156 Storch. El 26 d'abril, la pilot de proves Hanna Reitsch i Robert von Greim, general de la Luftwaffe, havien aterrat a Berlín, sembla

ser que amb aquest mateix Fieseler, que volava a baixa altura per evitar ser identificat pels radars soviètics, i es van oferir per salvar Hitler i dirigents destacats, com Müller. Els documents secrets que tenia la Gestapo sobre els soviètics van acabar a mans del Pentàgon i van ser decisius per a la fundació de la CIA el 1948.

La fugida de Hitler del búnquer, segons les investigacions de Douglas, hauria estat possible gràcies a col·locar en el seu lloc un doble, d'una fisonomia excepcionalment semblant, procedent de la mateixa regió austríaca que el *Führer*. Aquest doble l'utilitzava Hitler per a les ocasions més perilloses. La revista *Match*, setmanari francès d'actualitat mundial, que es publicava a París, va reproduir el 12 d'octubre de 1939 unes fotografies de la revista nord-americana *Life* del 2 d'octubre del mateix any, on es comparava el veritable Hitler amb el seu doble. L'única diferència, com es podia veure a les fotos, era que, mentre Hitler tenia el nas rectilini, el doble el tenia semític. La calcinació de les restes que es van trobar al búnquer no va permetre aquesta identificació. Segons Müller, el doble va ser assassinat d'un tret d'una pistola Walter de la policia nazi, del calibre 7,65 mm.

El tercer volum de les memòries de Carles Fontserè obre, doncs, el debat sobre aquesta part tan decisiva del final de l'holocaust nazi i deixa la porta oberta a imaginar un escenari radicalment diferent al que ens presenta la pel·lícula d'Oliver Hirschbiegel. Si la hipòtesi de Gregory Douglas fos certa, els serveis d'intel·ligència russos i nord-americans haurien pactat un final del dictador nazi al servei dels seus interessos geoestratègics. El Pla Marshall i el domini nord-americà de l'economia europea comportaven ocultar la fugida de Hitler i d'alts dirigents nazis, que acabarien col·laborant amb la CIA durant la guerra freda. L'holocaust i l'horror dels camps d'extermini amagarien per sempre la conspiració.

Adolf Hitler saluda les tropes nazis que acaben d'ocupar Holanda i Bèlgica, al principi de la II Guerra Mundial.

traespionatge, furgant en els arxius secrets de la CIA recentment desclassificats, dona una versió completament diferent en el seu llibre *Gestapo Chief. The 1948 Interrogations of Heinrich Müller. From Secret US Intelligence Files*. Segons Douglas, en el curs d'unes entrevistes que tingueren lloc a Suïssa a partir del setembre de 1948 entre agents de la CIA nord-americana i el cap de policia alemany, amb vista a obtenir la seva col·laboració en la guerra freda que s'iniciava, aquest els va dir que Hitler havia deixat Berlín amb vida el 22 d'abril d'aquell any 1945. Un helicòpter l'hauria portat a un camp d'aviació situat al sud de Berlín, i d'allà, amb un JU 290A-6, a Barcelona. El cadàver que els russos van exhumar pocs dies després era el del seu doble. L'existència d'aquest ja fou objecte d'un reportatge al set-

GUERRA I PROPAGANDA

Fotografies del Comissariat de Propaganda
de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)

Textos de Josep M. Solé i Sabaté i Joan Villarroja

||A||N||C||
Arxiu Nacional de Catalunya

VIENA
EDICIONS

Fotografia utilitzada en el cartell de propaganda del ninot *El més petit de tots*, mascota de la revolució, realitzada per Miquel Paredes i produïda pel Comissariat de Propaganda, c. febrer de 1937. Autor: n.i. ANC / Generalitat de Catalunya (Segona República).

poesies, textos en què el pes de la nostàlgia i el desig de la fi de la guerra és notòriament present; i també hi havia *Mallorca nova*, butlletí d'informació; *Els escriptors anglesos es pronuncien sobre la guerra civil espanyola*; etc.

- Auques: *Auca de Queipo de Llano*, *Auca del moro feixista*, *Auca del treball a Catalunya*, *Auca de la lluita i el milicià*, *Auca del noi català, antifeixista i humà*, etc. Hi havia un altre tipus d'auques dirigides a informar i donar consells a la població en cas de bombardeigs, higiene infantil, protecció contra gasos tòxics, etc.

- Cartells: El volum d'aquest tipus d'edició fou extraordinari. Com testimonia un dels cartellistes de l'època més destacats, Carles Fontserè, la major part dels cartells dels primers mesos va ser fruit de la feina espontània d'un grup d'artistes a redós del Sindicat de Dibuixants Professionals, creat pocs mesos abans de la Guerra Civil per Helios Gómez i adherit a la UGT de l'època. Molts d'ells eren militants independents, però posteriorment, amb la lluita partidista, cadascun dels partits va acabar posant-hi les seves pròpies sigles. Val a dir que aquest és un àmbit de ressò publicitari, ideològic i artístic que ha generat molts estudis i anàlisis a escala internacional.

- Símbols: És més que probable que un dels símbols principals sigui una figureta creada per l'escultor Miquel Paredes que s'anomenà *El més petit de tots*, un nen vestit amb la granota blava dels milicians, cofat amb una gorra frígia, aixecant el puny esquerre i portant a la mà dreta una bandera catalana. Des del Comissariat van pensar que es podria convertir en la mascota de la Revolució. Amb aquest objectiu se'n feren centenars de milers que van circular per tot l'Estat. L'èxit fou tan gran que aviat hi hagué mascotes enarborant altres banderes, com la republicana, la comunista o l'anarquista. A l'estranger també va estar present, a partir de trameses enviades, i se'n van arribar a fer falsificacions. A

MOS D'ART

CARTELLS DE LA GUERRA CIVIL.

L'Ajuntament de Palafròls ha organitzat del 10 al 30 de gener al Centre de Música i Dansa l'exposició de reproduccions de cartells de la Guerra Civil espanyola.

LOS ESPEJOS DE LA MEMORIA

Libros

10 ABC
Blanco y Negro Cultural / 8-1-2005

Exilio crítico

UN EXILIADO DE TERCERA. EN PARÍS DURANTE LA SEGUNDA GUERRA MUNDIAL

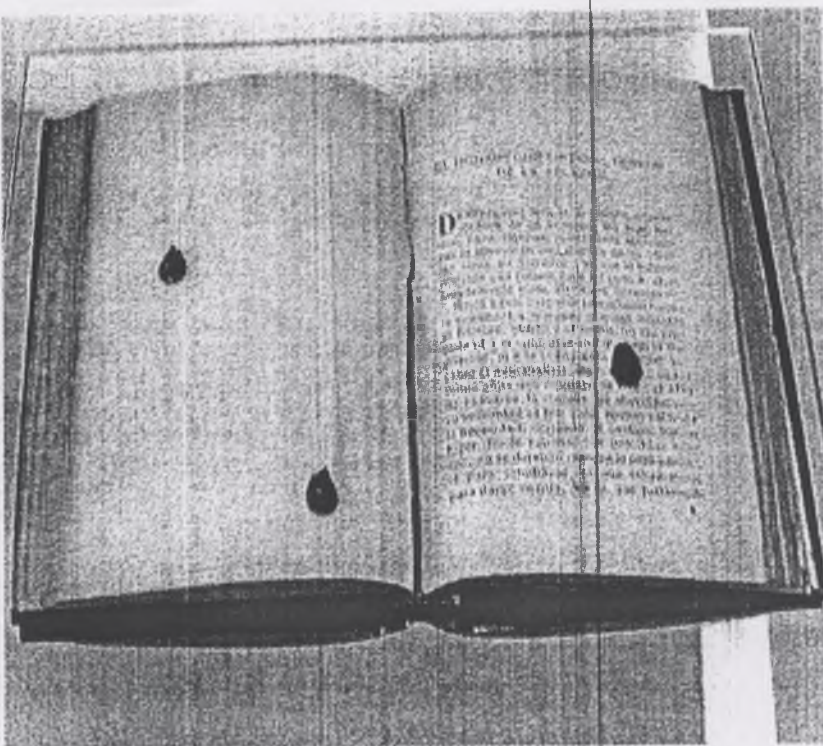
Carles Fontserè

Acantilado. Barcelona, 2004
615 páginas, 30 euros

EN estas memorias de Carles Fontserè, escritas con independencia de criterio y rememorando dos episodios concretos (inicio del exilio, ocupación alemana de París), el punto de vista no es el de un amargado resentido, puesto que se define como «catalán antifranquista fiel a la Generalitat republicana», pero sí el de una voz muy crítica.

Luz Incómoda

Comparar la huida al exilio del 1939 con un viaje en tren permite a Fontserè, ilustrador y dibujante de prestigio, autor de algunos carteles muy conocidos del bando republicano durante la Guerra Civil, observador cínico y muy poco convencido del espectáculo de su tiempo, arrojar una luz de foco reflector insospechada, incómoda. Desde su óptica de «tercera», presenta una visión nada conformista de unos años y episodios decisivos en la transformación del mundo. Los desastres de la guerra (civil) y de la organización del exilio por parte de la nomenclatura republicana española, con favoritismos y despilfarros; la ingenuidad de los grupos de exiliados catalanes esperando recibir siempre un trato honorable; la frivolidad con que el gobierno francés afrontó el inicio de la guerra con Alemania. Contado por Fontserè, adquiere un matiz de rabia,

Obra de Javier Velasco (2004)

porque está narrado desde la perspectiva de la víctima de la «hospitalidad» francesa en los campos de concentración de las playas de Perpiñán; o de quien fue víctima de engaños para enrolarse en la Legión Extranjera. Fontserè denuncia los muchos errores de un ejército agazapado tras la línea Maginot, supuestamente inexpugnable y que, después de la *blitzkrieg*, ya nunca más levantó cabeza. Este testimonio acerca de la prepotencia y poca preparación para la guerra moderna del ejército francés es particularmente

duro. Y más cuando proviene de un ciudadano sin papeles, que vive a salto de mata, en país cercado, y lo corrobora el testimonio de su hermano, que fue obligado a enrolarse (hasta que pudo desertar) y observó en primera línea, con más suerte que miles de españoles que perecieron en el ataque alemán, el desastre organizativo del ejército vencedor en Verdun. También efectúa un ajuste de cuentas con intelectuales del exilio.

Fontserè reclama su derecho a juzgar el presente de la Historia desde la

fuerza que concede el punto de vista de quien ha vivido algo frente al de quien lo ha interpretado. Dialoga a menudo con otros autores que escribieron sus memorias sobre el mismo período: Gasch, Tasis, Miravittles, etc. A los que corrige la plana, discute sus versiones de acontecimientos. Con lo que se incrementa un efecto de verdad. También utiliza periódicos y revistas de la época, francesas y catalanas. O bien ilustra su narración con fragmentos de cartas de amigos y familiares. O con dibujos originales o que fueron publicados en revistas catalanas o francesas.

«Olvido» francés

Da incluso un sentido más completo al término «colaboracionista», distinguiendo los dos sentidos que tuvo, durante la guerra, para mantener la continuidad de la cultura francesa, o después, para reprimir. Se muestra asimismo muy crítico con el «olvido» francés de los años de la ocupación: «Cuando la realidad rompe la armonía que nutre el discurso patriótico de los historiadores nacionalistas —cronistas oficiales— éstos se sienten traicionados y se afanan en pasar página».

Estas memorias no son sólo un monumental ajuste de cuentas con unos episodios que han sido contados mil veces, pero que cambian en cada versión, según los matices y la óptica, los compromisos consigo mismo y la Historia, de cada testimonio. Son un texto apasionante que añade luces y sombras acerca de un período decisivo.

Enric Bou

Maig 2005

Museu Nacional d'Art de Catalunya

Exposició permanent Gabinet Numismàtic

Exilio crítico

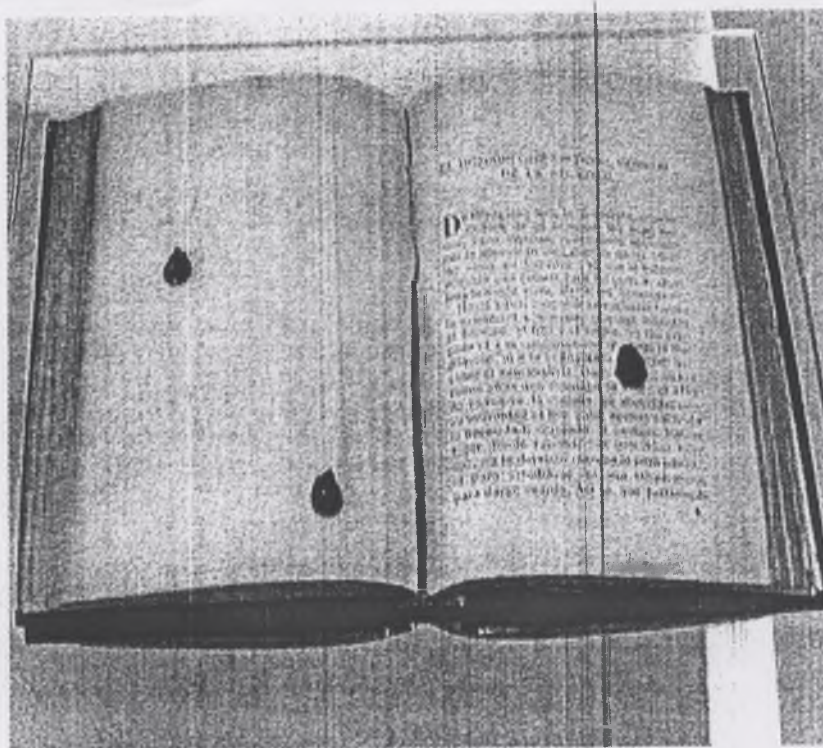
**UN EXILIADO DE TERCERA.
EN PARÍS DURANTE
LA SEGUNDA GUERRA MUNDIAL**
Carles Fontserè

Acantilado. Barcelona, 2004
615 páginas, 30 euros

EN estas memorias de Carles Fontserè, escritas con independencia de criterio y rememorando dos episodios concretos (inicio del exilio, ocupación alemana de París), el punto de vista no es el de un amargado resentido, puesto que se define como «catalán antifranquista fiel a la Generalitat republicana», pero sí el de una voz muy crítica.

Luz Incómoda

Comparar la huida al exilio del 1939 con un viaje en tren permite a Fontserè, ilustrador y dibujante de prestigio, autor de algunos carteles muy conocidos del bando republicano durante la Guerra Civil, observador cínico y muy poco convencido del espectáculo de su tiempo, arrojar una luz de foco reflector insospechada, incómoda. Desde su óptica de «tercera», presenta una visión nada conformista de unos años y episodios decisivos en la transformación del mundo. Los desastres de la guerra (civil) y de la organización del exilio por parte de la nomenclatura republicana española, con favoritismos y despilfarros; la ingenuidad de los grupos de exiliados catalanes esperando recibir siempre un trato honorable; la frivolidad con que el gobierno francés afrontó el inicio de la guerra con Alemania. Contado por Fontserè, adquiere un matiz de rabia,

Obra de Javier Velasco (2004)

porque está narrado desde la perspectiva de la víctima de la «hospitalidad» francesa en los campos de concentración de las playas de Perpiñán; o de quien fue víctima de engaños para enrolarse en la Legión Extranjera. Fontserè denuncia los muchos errores de un ejército agazapado tras la línea Maginot, supuestamente inexpugnable y que, después de la *blitzkrieg*, ya nunca más levantó cabeza. Este testimonio acerca de la prepotencia y poca preparación para la guerra moderna del ejército francés es particularmente

duro. Y más cuando proviene de un ciudadano sin papeles, que vive a salto de mata, en país cercado, y lo corrobora el testimonio de su hermano, que fue obligado a enrolarse (hasta que pudo desertar) y observó en primera línea, con más suerte que miles de españoles que perecieron en el ataque alemán, el desastre organizativo del ejército vencedor en Verdun. También efectúa un ajuste de cuentas con intelectuales del exilio.

Fontserè reclama su derecho a juzgar el presente de la Historia desde la

fuerza que concede el punto de vista de quien ha vivido algo frente al de quien lo ha interpretado. Dialoga a menudo con otros autores que escribieron sus memorias sobre el mismo período: Gasch, Tasis, Miravittles, etc. A los que corrige la plana, discute sus versiones de acontecimientos. Con lo que se incrementa un efecto de verdad. También utiliza periódicos y revistas de la época, francesas y catalanas. O bien ilustra su narración con fragmentos de cartas de amigos y familiares. O con dibujos originales o que fueron publicados en revistas catalanas o francesas.

«Olvido» francés

Da incluso un sentido más completo al término «colaboracionista», distinguiendo los dos sentidos que tuvo, durante la guerra, para mantener la continuidad de la cultura francesa, o después, para reprimir. Se muestra asimismo muy crítico con el «olvido» francés de los años de la ocupación: «Cuando la realidad rompe la armonía que nutre el discurso patriótico de los historiadores nacionalistas –cronistas oficiales– éstos se sienten traicionados y se afanan en pasar página».

Estas memorias no son sólo un monumental ajuste de cuentas con unos episodios que han sido contados mil veces, pero que cambian en cada versión, según los matices y la óptica, los compromisos consigo mismo y la Historia, de cada testimonio. Son un texto apasionante que añade luces y sombras acerca de un período decisivo.

Algunas Cosas Que he Aprendido

Un paseo por los senderos
de la sabiduría
y la felicidad
con 60 entrevistados
de la "CONTRA"

VÍCTOR
AMELA

DEUSTO

Tengo 84 años. Nací en Barcelona y vivo en un bosque de Banyoles: talo pinos y fomento robles y encinas. Soy cartelista, escenógrafo, decorador, pintor, escritor... Estoy casado hace 50 años, y no tengo hijos. Soy un rojo republicano, independentista catalán y humanista libertario. Estoy escribiendo el tercer volumen de mis memorias.

«No quise ser un mártir de los buenos»

—¿A qué se dedicaba usted antes de la Guerra Civil?

—A la publicidad. Desde los 16 años, en 1932, publicaba cada día un dibujo en el «Correo Catalán». Y pintaba carteles de películas, y diseñaba cabeceras de prensa, tipos de letras, dibujaba anuncios de medicamentos...

—Y llega la guerra.

—Y el primer cartel de propaganda republicana que aparece en las calles de Barcelona es mío: es aquel del campesino con la hoz en alto y la palabra «Llibertat!».

—¿Luchó usted?

—Sí, en el Ebro, con la República. Tras la derrota y el éxodo fui a parar a un campo de refugiados cerca de Perpiñán.

—¿Cómo le trataron?

—Peor que mal. «Hatajo de indeseables», nos llamaban la prensa local y el gobierno francés..., que era del Frente Popular.

—De los suyos.

—¡No! Yo era y soy un leal a la Generalitat catalana republicana. ¡Y Francia, como Inglaterra, reconoció a Franco desde el principio de la guerra! Francia me convirtió en un apátrida y un bandido.

—¿Quién les apoyó a ustedes, pues?

—Nadie. Por eso me pareció una traición que Lluís Companys, mi president, apoyara a Francia y a Inglaterra al comenzar la Segunda Guerra Mundial.

—Pobre Companys...

—Yo intenté liberarlo cuando estuvo unos días preso en La Santé de París. Con otros catalanes en París, escribimos una carta a la co-

mandancia alemana allí. No resultó. Pero a los alemanes les disgustó que Franco lo fusilara, y no entregaron ya a más exiliados.

—¿Qué hacía usted en París?

—Había huido del campo de refugiados, y en París era más fácil pasar inadvertido. Huí porque no quise ser un esclavo.

—¿Esclavo?

—Los españoles salían del campo si se integraban en compañías de trabajo, verdadera esclavitud. Y todos aceptaban aquello como un destino. ¡¡Yo no!!

—¿Y qué hizo?

—Tenía 23 años, ¡puse toda mi vitalidad e inteligencia al servicio de huir! Estudié las alambradas y, una noche, me fugué.

—Enhorabuena.

—Sí, pero, para muchos, ¡al huir deserté de las filas honoríficas de los mártires del antifranquismo!

—¿Me lo repite?

—Que me negué a ser mártir. Me rebelé a ese destino. Hice butifarra a todos, a los guardias y a los presos. ¡Y hoy sólo eres de «los buenos» si has sufrido mucho! ¡hay competencia por ver quién ha sufrido más!

—Antonio Roig, superviviente de Mauthausen, relataba anteayer aquí sus sufrimientos...

—Ya, ser mártir se asocia a ser bueno. ¡Pues yo me divertí en el exilio! Cuando digo esto «los buenos» se enfadan. Lo siento.

—¿Se divirtió usted en París?

—Y luego en México, donde trabajé con Cantinflas en la escenografía de una revista (¡imáginese, yo, soltero y director de un coro

de preciosas bailarinas francesas...!), y en Nueva York, donde fui taxista y de todo...

—Pero aquel París era el de los nazis...

—Los soldados alemanes entraron en París de la mano de los franceses y eran unos enamorados de la ciudad. Protegieron París.

—Pero usted los veía como enemigos, ¿no? Habían ayudado a Franco...

—Pues descubrí que respetaban más a los soldados republicanos que a Franco. Una noche de toque de queda me detuvo en la calle una patrulla alemana; con el puño en alto, me identifiqué como «rojo español»... y me saludaron con respeto y me dejaron seguir.

—¿Cómo se explica ese respeto?

—Admiraban cómo habíamos formado un ejército popular y luchado, y cómo habíamos resistido durante tres años. Hitler, al acabar la guerra, elogió a los rojos españoles.

—No elogiaría a la Resistencia en Francia...

—¿Qué Resistencia? Lo de la Resistencia es un mito urdido por gaullistas y comunistas. Por lo que yo vi, había 40 millones de franceses petainistas. ¡Pétain salvó a Francia de la destrucción! El Ejército alemán era el más poderoso de Europa.

—¿Y los resistentes, los maquis en las montañas, todo eso de las películas...?

—A partir de 1943, parte del millón y medio de trabajadores franceses en Alemania

huyeron cuando allí empezaron a encuadrarlos en el trabajo obligatorio en las fábricas. Y, ya en Francia, se ocultaron de los alemanes en las montañas, y, sí, se defendieron.

—Pero en París, todos contentos.

—Los soldados alemanes iban desarmados por la calle. El jefe de Estado Mayor en París, Hans Speidel, se reunía con artistas franceses como Cocteau, Guitry, Gallimard...

—¿Y la población parisiense, qué?

—Vivió bien durante la ocupación alemana, mejor que tras la liberación. Había ilusión de que tras la guerra todo iría a mejor, pero no, hubo mucha escasez.

—Los primeros aliados que liberaron París eran españoles, ¿no?

—Sí..., porque los aliados los enviaban por delante, por si acaso, como carne de cañón, y carne de cañón barata. ¡Y que haya españoles que se enorgullecen de esto...!

—Me dinamita usted todos los mitos.

—Yo cuento lo que he visto. Los hechos son así, y luego los historiadores los interpretan.

—¿Y no veía a Alemania como el mal?

—La veía como el país más moderno y avanzado de Europa. Sus gobernantes eran jóvenes; los de Francia, vetustos...

—¿Y la democracia?

—¿Qué democracia? ¿Usted cree que esto que tenemos hoy es democracia?

INCORRECTO

Parece haber vivido varias vidas: publicitario, cartelista, diseñador gráfico, autor de cómics, editor e ilustrador de clásicos españoles en el extranjero, director de espectáculos de revista con Cantinflas, fotógrafo, taxista... Su actitud ha sido la de no esperar nada del grupo y todo de sí mismo. Hoy vive como un Tolstoi en el bosque, con su esposa.

Junio 2000

Las fosas del silencio

debates

**Carles Fontserè, José María Ridao,
Emilio Silva:**

Das historische Gedächtnis in Spanien ***La memoria histórica en España***

Ein Zeitzeuge, ein politischer Essayist und ein Vertreter der Zivilgesellschaft diskutieren über Ursachen und Folgen der späten Auseinandersetzung Spaniens mit seiner jüngeren Vergangenheit sowie über Initiativen und Möglichkeiten zur Wiedererlangung des historischen Gedächtnisses.

Der republikanische Plakatmacher **Carles Fontserè** (1916) kämpfte am Ebro, wurde in ein französisches Konzentrationslager interniert, erlebte die Befreiung von Paris und emigrierte in die USA. Seine kürzlich erschienenen Memoiren wurden von der Kritik mit Begeisterung aufgenommen.

José María Ridao (1961) ist Schriftsteller und Diplomat. Als Essayist ist er für Werke wie *Contra la historia* oder *El pasajero de Montauban* bekannt. Der Islamwissenschaftler analysierte die Geschichte Spaniens kürzlich im Rahmen einer Reihe über Europa und den Islam in der NZZ.

Emilio Silva (1965) ist Journalist und Vorsitzender des „Vereins zur Wiederherstellung des Historischen Gedächtnisses“, der mit der Aushebung von Massengräbern eine öffentliche Debatte in Spanien entfachte.

Walther L. Bernecker (1947) ist Historiker und Hispanist. Seine Publikationen über Spanien wie *Krieg in Spanien 1936-1939* gelten als Standardwerke.

Las fosas del silencio

debates

**Carles Fontserè, José María Ridaó,
Emilio Silva:**

**Das historische Gedächtnis in Spanien
La memoria histórica en España**

Ein Zeitzeuge, ein politischer Essayist und ein Vertreter der Zivilgesellschaft diskutieren über Ursachen und Folgen der späten Auseinandersetzung Spaniens mit seiner jüngeren Vergangenheit sowie über Initiativen und Möglichkeiten zur Wiedererlangung des historischen Gedächtnisses.

Der republikanische Plakatschöpfer **Carles Fontserè** (1916) kämpfte am Ebro, wurde in ein französisches Konzentrationslager interniert, erlebte die Befreiung von Paris und emigrierte in die USA. Seine kürzlich erschienenen Memoiren wurden von der Kritik mit Begeisterung aufgenommen.

José María Ridaó (1961) ist Schriftsteller und Diplomat. Als Essayist ist er für Werke wie *Contra la historia* oder *El pasajero de Montauban* bekannt. Der Islamwissenschaftler analysierte die Geschichte Spaniens kürzlich im Rahmen einer Reihe über Europa und den Islam in der NZZ.

Emilio Silva (1965) ist Journalist und Vorsitzender des „Vereins zur Wiederherstellung des Historischen Gedächtnisses“, der mit der Aushebung von Massengräbern eine öffentliche Debatte in Spanien entfachte.

Walther L. Bernecker (1947) ist Historiker und Hispanist. Seine Publikationen über Spanien wie *Krieg in Spanien 1936-1939* gelten als Standardwerke.

Carles Fontserè, Plakate (1936-1939)

**Das historische Gedächtnis in Spanien
La memoria histórica en España**

Der friedliche Übergang von der Diktatur Francos (1939-1975) zur Demokratie wurde sowohl innerhalb als auch außerhalb Spaniens als beispielhafter Prozess gefeiert. Der Preis dafür war jedoch ein starrer Blick nach vorne, der die Vergangenheit ausblendet. Das Interesse der jüngeren Generation am Schicksal ihrer Großeltern zeigt, wie dringlich die Aufarbeitung der historischen Erinnerung inzwischen ist.

Anlässlich der Feiern zum Ende des Zweiten Weltkriegs vor 60 Jahren finden in München zahlreiche Veranstaltungen zur Erinnerungskultur statt. Mit einer Podiumsdiskussion und einer Dokumentarfilmreihe greift das Instituto Cervantes den Stand der öffentlichen Debatte in Spanien auf, die erst jüngst um das Thema entfacht ist.

El coste de la tan celebrada transición española fue un pacto nacional de silencio. Una nueva generación se interroga por la suerte de sus abuelos, evidenciando cada vez más la necesidad de recuperar la memoria histórica, tantos años secuestrada.

Con motivo del 60 aniversario del final de la 2ª Guerra Mundial, una serie de actos abordarán en Múnich la cultura del recuerdo. Con una mesa redonda y un ciclo de documentales, el Instituto Cervantes quiere ofrecer una visión del candente y recientemente aflorado en España sobre

rogramm
ERVANTES

José Luis Sampedro

April | Juli 2005

tural

Instituto

Sonntag, 17. April, 20 Uhr

EXILIO [Exile]

Dokumentarfilm, Regie: Pedro Carvajal
Spanien 2002, 118 Min., OmeU

Während des Spanischen Bürgerkrieges fliehen fast eine Million Menschen ins Ausland, die meisten von ihnen nach Frankreich. Tausende von Kriegskindern werden zu Pflegefamilien nach Belgien, England, Rußland und Mexiko verschickt. Die Erwachsenen kommen in Flüchtlingslager, in denen sie oft wie Gefangene behandelt werden. Mit Ausbruch des zweiten Weltkrieges werden die Exilierten als Soldaten für ihr Gastland rekrutiert. Andere schließen sich der Widerstandsbewegung an. Anhand von Zeitdokumenten und Interviews schildert der Film den Massenaufbruch mit unbekanntem Ziel.

Durante la Guerra Civil española, casi un millón de personas huyeron al extranjero. Miles de „niños de la guerra“ fueron acogidos por familias o en internados. A través de documentos de la época y entrevistas, este documental describe el exilio masivo a un destino desconocido.

Donnerstag, 21. April, 20 Uhr

LAS FOSAS DEL SILENCIO [The Spanish Holocaust]

Dokumentarfilm, Regie: Montserrat Armengou
Spanien 2003, 60 Min., OmeU

Während der ersten Monate des Spanischen Bürgerkriegs werden Tausende von verdächtigen Zivilisten erschossen. Die Opfer werden bis heute vermisst. Der Film rekonstruiert die Hintergründe der Erschießungen und begleitet die Angehörigen bei der Suche nach ihren Familienmitgliedern. Einige der insgesamt auf 800 geschätzten noch ungeöffneten Massengräber konnten mit der Unterstützung von Hilfsorganisationen bereits ausgehoben werden.

Se estima que existen alrededor de 800 fosas comunes de la guerra diseminadas por todo el territorio español. La película documenta los fusilamientos de población civil, las dilatadas consecuencias de la represión una vez finalizada la guerra y los recientes logros de familiares de las víctimas y asociaciones para recuperar los restos de sus seres queridos.

Alle Filme im Vortragssaal der Stadtbibliothek/Gasteig
Eintritt: € 5,-/4,- (erm.)

Emilio Silva (1965) ist Journalist und Vorsitzender des „Vereins zur Wiederherstellung des Historischen Gedächtnisses“. Die Suche nach dem Leichnam seines im Bürgerkrieg vermissten Großvaters veranlasste ihn zur Gründung des Vereins, der mit der Aushebung von Massengräbern kürzlich eine öffentliche Debatte in Spanien entfachte.

Walther L. Bernecker (1947) ist Historiker und Hispanist. Seine zahlreichen Publikationen über Spanien gelten als Standardwerke.

El cartelista republicano, escritor y testigo excepcional del siglo XX Carles Fontserè, el escritor y analista político José María Ridaó y el presidente de la Asociación para la Recuperación de la Memoria Histórica, Emilio Silva, debaten con el hispanista Walther L. Bernecker las causas y consecuencias del silencio histórico en España y los cambios más recientes al respecto.

Moderation: **Walther L. Bernecker**
Spanisch und Deutsch
Instituto Cervantes
Eintritt: € 5,-/4,- (erm.)

Montag, 18. April, 20 Uhr

REJAS EN LA MEMORIA [Concentration Camps in Spain]

Dokumentarfilm, Regie: Manuel Palacios
Spanien 2004, 85 Min., OmeU

Der Film beleuchtet die Situation der Gefangenen der Franco-Diktatur in den spanischen Konzentrations- und Arbeitslagern, die ab 1936 in ganz Spanien entstanden und teilweise bis in die 60er-Jahre hinein existierten. Bislang unveröffentlichte Dokumente geben Einblicke in die dramatische Situation der Zwangsarbeiter, die speziell für Großbauprojekte wie den Kanalbau des Guadalquivir-Flusses und die frankistische Gedenkstätte *El Valle de los Caídos* eingesetzt und für den Wiederaufbau des zerstörten Spaniens versklavt wurden.

Este documental ha causado sensación al revelar aspectos del franquismo apenas conocidos por generaciones de españoles: los campos de concentración y de trabajo a los que fueron condenados miles de prisioneros políticos y cuya existencia se prolongó en algunos casos hasta los años 60.

Montag, 25. April, 19.30 Uhr

Carles Fontserè, José María Ridaó, Emilio Silva: Das historische Gedächtnis in Spanien La memoria histórica en España

Ein Zeitzeuge, ein politischer Essayist und ein Vertreter der Zivilgesellschaft diskutieren über Ursachen und Folgen der späten Auseinandersetzung Spaniens mit seiner jüngeren Vergangenheit sowie über Initiativen und Möglichkeiten zur Wiedererlangung des historischen Gedächtnisses.

Der republikanische Plakatmacher **Carles Fontserè** (1916) kämpfte mit den Internationalen Brigaden am Ebro, wurde in ein französisches Konzentrationslager interniert, erlebte die Befreiung von Paris und emigrierte in die USA. Seine Memoiren sind in drei Bänden erschienen.

José María Ridaó (1961) studierte Jura und Arabistik. Derzeit vertritt er Spanien als Botschafter bei der UNESCO. Als Essayist ist der scharfsinnige Analytiker für Werke wie *Weimar entre nosotros* und *El viajero de Montauban* bekannt.

Dienstag, 14. Juni, 20 Uhr

Der Krieg ist aus. Erinnern in Europa La guerra ha terminado. Recordar en Europa

Abschlussdiskussion Debate de clausura

Die politischen Kulturen Europas sind seit 1945 durch gegensätzliche Interpretationen geprägt. Auf fünf Podien wurde über die Erinnerungskultur in den verschiedenen europäischen Nationen diskutiert. In einer Abschlussrunde werden die Moderatoren die Ergebnisse auswerten.

Un ciclo de debates ha abordado en Munich la cultura del recuerdo en diferentes países de Europa. En la ronda final se pondrán en común los resultados.

Teilnehmer: Prof. Dr. Wolfgang Eichwede (Russische Föderation), Basil Kerski (Polen), Dr. Lutz Klinkhammer (Italien), Walther L. Bernecker (Spanien)

Moderation: Volkhard Knigge, Direktor der Gedenkstätten Buchenwald und Mittelbau-Dora

Black Box/Gasteig
Eintritt: € 4,-

Veranstalter: Kulturreferat der LH München und Offene Akademie der Münchner Volkshochschule

Carles Fontserè i Carrió (Barcelona, 1916)

Carles Fontserè.

Va començar a dibuixar professionalment als 15 anys i aviat es va destacar com a cartellista. En esclatar la Guerra Civil (1936-1939), va dibuixar cartells per la Generalitat i es va incorporar a les 'Brigadas Internacionales'. Acabada la guerra es va exiliar i, després de passar per camps de concentració, es va instal·lar a París. Allí va alternar la pintura amb l'edició i la il·lustració de llibres per a bibliòfils i va dissenyar decorats i vestits per a diverses obres de teatre.

A Mèxic, amb Mario Moreno, Cantinflas, va produir una revista de tipus parisenc de gran espectacle (1948) i en va dissenyar els vestits i l'escenografia. Un any després, es va instal·lar a Nova York (1949-1973) i va desenvolupar la seva activitat d'artista polifacèlic: dibuixant de còmics de cowboys i il·lustracions per a revistes de gran tiratge, director artístic de Dana Perfumes Internacional i de la revista Temas Magazine, dissenyador d'escenografies, fotògraf de la realitat social, taxista i pintor de la sèrie d'acíflics Cases catalanes vora el mar.

Va retornar a Catalunya el 1973 i s'instal·là a can Tista de Porqueres. L'any 1989 va ser guardonat amb la Creu de Sant Jordi i escriu les seves Memòries d'un cartellista català o Un exiliat de tercera.

L'any 1999 Publica el segon volum de les seves memòries Un exiliat de tercera. A París durant la Segona Guerra Mundial.

És Guardonat amb el Premi Crítica Serra d'Or a Barcelona.

L'any 2000 realitza una Exposició Recorregut per l'Obra d'un Il·lustrador i Cartellista de l'Associació Professional d'Il·lustradors de Catalunya. És Guardonat Il·lustra d'Or de l'Any.

L'any 2001 és Guardonat amb la Mosca del Jurat, del Col·legi de Periodistes de Catalunya.

L'any 2002 participa a la Primavera Fotogràfica de Barcelona, exposició de fotos amb textos Ciutat Mèxic 1966-1967 Centre d'Art Santa Mònica. Membre Comissió de la Dignitat que reclama el retorn a Catalunya dels documents incautats en acabar la Guerra Civil.

L'any 2003 Participa a l'exposició dels seus reportatges de fotos i text publicats a El Correo Catalán, anys 60 i 70, Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona. Nomenat Col·legiat d'Honor pel Col·legi de Periodistes de Catalunya.

L'any 2004 participa en l'Exposició itinerant Dalí. Retrat Còmplice. Amb motiu de l'Any Dalí i per la seva relació amb l'artista a Nova York i Cadaqués: entrevistes varies en publicacions, radio i televisió.

Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes Itinerarios del Exilio. Roma, publica les seves fotos de Rafael Alberti.

L'Editorial Proa, Barcelona, publica el tercer volum de les seves memòries París. Mèxic. Nova York 1945-1951.

programa d'actes

festa major 2005

divendres, 6 de maig

A les 9 del vespre, al Centre Cívic de Porqueres, **Pregó a càrrec de Carles Fontserè**

seguidament refrigeri per a tots i artificials.

A 2/4 de 11 acabats els focs cont al Centre Cívic de Porqueres a c. cia. **Aloges teatre.**

A les 11 de la nit, a la zona esportiva, a l'aire lliure amb els grups:

**Kitsch
Fang
Aquitamxé**

dissabte, 7 de maig

A les 10 del matí, i durant tot el dia, activitat esportiva, obertura de la **Primavera**, on també hi haurà plaques de cava i de brocanters. Veniu a comprar el cava de la festa de plaques!!!

A les 11 del matí, obertura del **Ca ball** a la zona esportiva, on tot podrà provar aquest joc que s'e de moda.

A les 4 de la tarda, a la zona verda del Terri, **tallers familiars** a càrrec de l'Escola de Natura.

Seguidament teatre: **OT, el Quixot.**

I per acabar: **recollada popular**

el pregoner

Carles Fontserè i Carrió (Barcelona, 1916)

Carles Fontserè.

Va començar a dibuixar professionalment als 15 anys i aviat es va destacar com a cartellista. En esclatar la Guerra Civil (1936-1939), va dibuixar cartells per la Generalitat i es va incorporar a les 'Brigadas Internacionales'. Acabada la guerra es va exiliar i, després de passar per camps de concentració, es va instal·lar a París. Allí va alternar la pintura amb l'edició i la il·lustració de llibres per a bibliòfils i va dissenyar decorats i vestits per a diverses obres de teatre.

A Mèxic, amb Mario Moreno, Cantinflas, va produir una revista de tipus parisenc de gran espectacle (1948) i en va dissenyar els vestits i l'escenografia. Un any després, es va instal·lar a Nova York (1949-1973) i va desenvolupar la seva activitat d'artista polifacèlic: dibuixant de còmics de cowboys i il·lustracions per a revistes de gran tiratge, director artístic de Dana Perfumes Internacional i de la revista Temas Magazine, dissenyador d'escenografies, fotògraf de la realitat social, taxista i pintor de la sèrie d'acrílics Cases catalanes vora el mar.

Va retornar a Catalunya el 1973 i s'instal·là a can Tista de Porqueres. L'any 1989 va ser guardonat amb la Creu de Sant Jordi i escriu les seves Memòries d'un cartellista català o Un exiliat de tercera.

L'any 1999 Publica el segon volum de les seves memòries Un exiliat de tercera. A París durant la Segona Guerra Mundial.

És Guardonat amb el Premi Crítica Serra d'Or a Barcelona.

L'any 2000 realitza una Exposició Recorregut per l'Obra d'un Il·lustrador i Cartellista de l'Associació Professional d'Il·lustradors de Catalunya. És Guardonat Il·lustra d'Or de l'Any.

L'any 2001 és Guardonat amb la Mosca del Jurat, del Col·legi de Periodistes de Catalunya.

L'any 2002 participa a la Primavera Fotogràfica de Barcelona, exposició de fotos amb textos Ciutat Mèxic 1966-1967 Centre d'Art Santa Mònica. Membre Comissió de la Dignitat que reclama el retorn a Catalunya dels documents incautats en acabar la Guerra Civil.

L'any 2003 Participa a l'exposició dels seus reportatges de fotos i text publicats a El Correo Catalán, anys 60 i 70, Col·legi de Periodistes de Catalunya, Barcelona. Nomenat Col·legiat d'Honor pel Col·legi de Periodistes de Catalunya.

L'any 2004 participa en l'Exposició itinerant Dalí. Retrat Còmplice. Amb motiu de l'Any Dalí i per la seva relació amb l'artista a Nova York i Cadaqués: entrevistes varïes en publicacions, radio i televisió.

Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes Itinerarios del Exilio. Roma, publica les seves fotos de Rafael Alberti.

L'Editorial Proa, Barcelona, publica el tercer volum de les seves memòries París. Mèxic. Nova York 1945-1951.

Grand Sud

La Semaine du Roussillon

Barcelona

Barcelona

Des idéaux, toujours à l'affiche

Le Palau de la Virreina de Barcelona offre un regard rétrospectif sur les affiches de la Guerre Civile ; 118 œuvres graphiques témoignent de l'avant-gardisme politique et artistique de la République espagnole. Aux avant-postes de cette exposition, Carles Fontserè. Le grand affichiste nous donne ses impressions.

[Eric Forcada]

À partir de 1939, les affiches désertent les rues de Barcelona et de Madrid. Elles suivent les pas de nombre de Républicains espagnols et battent en retraite. Un seul salut, l'exil. D'abord en France, puis après l'occupation des troupes nazis, à Berlin. L'Armée Rouge les récupère en 1944 et les enferme dans les archives du KGB. Finalement, la Fondation Pablo Iglesias négocie avec le gouvernement russe et offre à ces affiches, devenues patrimoine national, un retour sur leur terre natale. Des 1000 affiches récupérées, 118 font, aujourd'hui, l'objet d'une exposition à Barcelona. Les œuvres de Mauricio Amster, Bagaría, Ballester, José Bardasano et Josep Renau s'affichent à nouveau sur les murs de la capitale catalane. Plus exactement, sur les cimaises du Palau de la Virreina. Un retour en forme de consécration pour célébrer l'avant-gardisme de la République espagnole. Avant-gardiste, Carles Fontserè l'était. Le plus prolifique des affichistes de la Guerre Civile, commence sa carrière de dessinateur en 1932. Il n'a que 16 ans. Sous l'influence de son père, il œuvre pour un parti catalan de droite. Une fois libéré du giron paternel, il file du côté de la Confederació Nacional del Treball (CNT). Plus qu'anarchiste, le jeune homme

se veut libertaire. De 1936 à 1937 et en plein conflit, il signe des dizaines d'affiches vite qualifiées de chefs-d'œuvre des arts graphiques. Aujourd'hui, l'homme n'est pas véritablement convaincu par l'exposition du Palau de la Virreina. Pour Carles Fontserè, la manifestation sert des intérêts socialistes et verse trop dans le nostalgique et le sacré. "Je regrette que l'on montre ces affiches jaunies aux couleurs défraîchies. A l'époque les affiches étaient de véritables attentats visuels. Elles devaient choquer et alimenter les discussions de café pour créer l'opinion. Voilà, leur mission première. Maintenant, on traite nos affiches comme des œuvres d'art. On les sacralise. Pourtant, elles ne sont que des reproductions reproductibles. Si je dois montrer mes affiches, je préfère en faire une nouvelle impression avec de vrais rouges et de vrais blancs. Là, mes affiches parlent". L'avant-gardiste tape sur le conservateur. Utopiste, il détaille ce que pourrait être une vraie exposition autour des affiches de la guerre. "Aujourd'hui, les expositions que l'on nous propose ressemblent à une accumulation d'images sans fin. L'exposition de mes rêves mettrait en parallèle les affiches avec l'évolution chronologique de la guerre. Car, une affiche naît d'une réaction. En réaction à

> Exposition " Cartells de la Guerra, 1936-1939 " > Lieu : Palau de la Virreina - La Rambla de Barcelona > Ouvert du mardi au vendredi de 11h à 14h et de 16h à 20h30, le samedi de 11h à 20h et le dimanche de 11h à 15h > Jusqu'au : 20 février > Entrée : 3 euros > Renseignements : 00 34 93 301 77 75 > Pour toute information : www.bcn.es/virreinaexposicions

une affiche franquiste ou à un événement. On ne dessine pas de la même façon après Guernica, non ? Argumentaire contre argumentaire et à travers les affiches on verrait se dessiner les véritables enjeux de la propagande et l'utilisation de l'in-

ternationalisation du conflit." Contre une esthétique obscène, Fontserè ne veut pas donner à voir la guerre en images. Il préfère révéler la guerre des images. Un subterfuge, qui lui permet de rappeler à ses contemporains que la Guerre

d'Espagne est avant tout un conflit d'idéaux. Et les idéaux ne s'encadrent pas, ils se vivent dans la rue... comme ses affiches.

Carles Fontserè

Libertaire affiché

Carles Fontserè, une légende de la Guerre civile espagnole. Graphiste de génie, il œuvre pour la CNT en créant des centaines d'affiches de propagande avant de rejoindre le front. En 1939, il prend la route de l'exil pour ne revenir en Catalogne qu'en 1973. Parcours d'un "poseur" d'affiches.

La Semaine : Comment jugez-vous l'œuvre de Carles Fontserè des années 30 ?

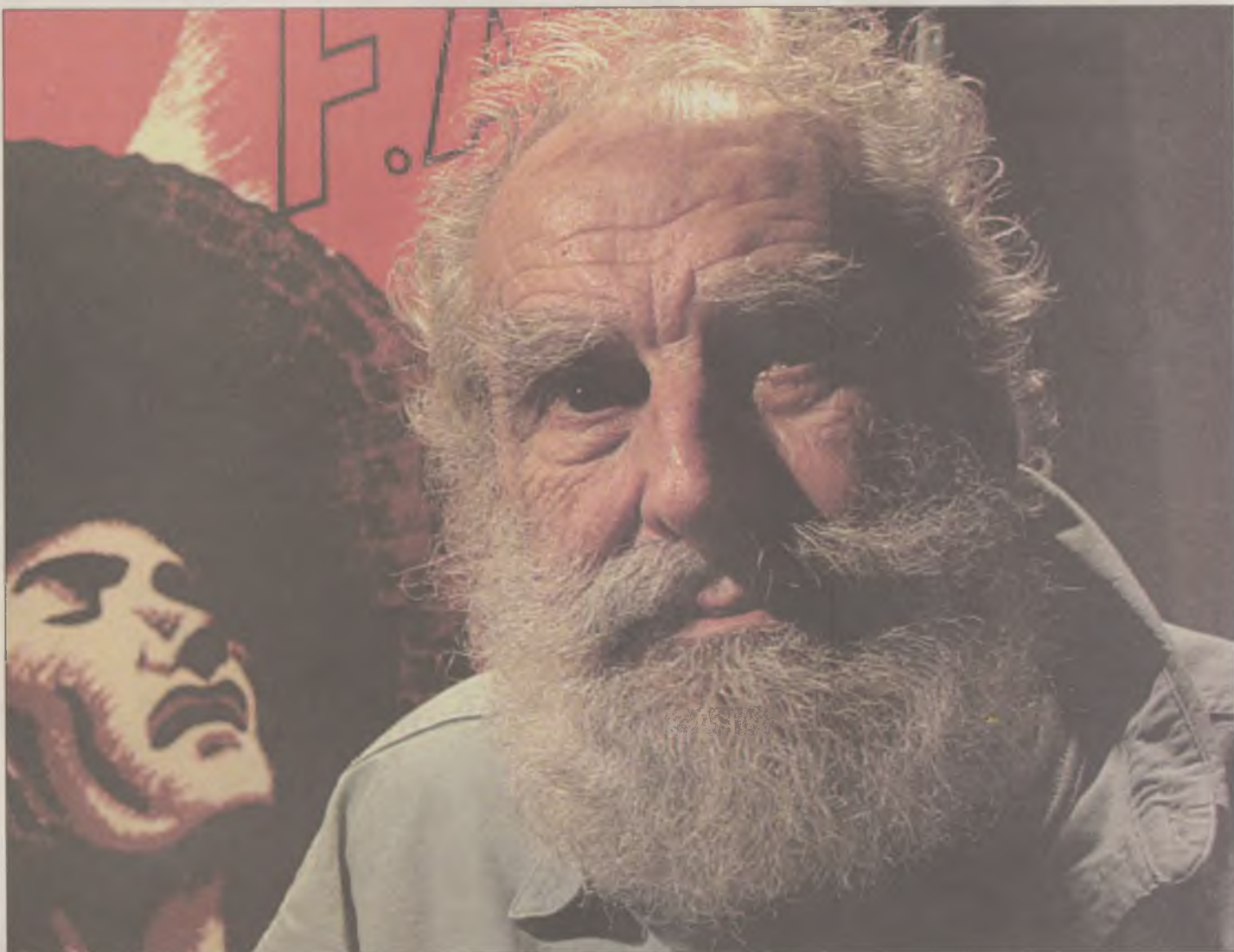
Carles Fontserè : *Je pense que c'est une œuvre cohérente en phase avec son époque. Quand je rentre à l'École des Beaux-Arts de Barcelone, je m'en évade aussitôt. Car, le concept de l'art pour l'art m'ennuie. L'affiche incarne pour ma génération l'expression la plus absolue de la modernité. Contrairement à la peinture de chevalet, elle n'attend pas patiemment dans une galerie la reconnaissance d'une élite, mais s'expose à toute la société. Elle s'offre au plus large public dans une confrontation esthétique de premier ordre. Grâce à l'affiche, l'art descend dans la rue pour changer la réalité sociale. L'art bourgeois est mis en échec.*

Aujourd'hui, quelle est la place de l'affiche dans notre société ?

Dans les années 30, une affiche est un cri lancé dans la rue ; un cri de ralliement, un cri de colère ou tout simplement, un cri de joie. Aujourd'hui, le moyen le plus efficace de pousser un cri est la télévision. Elle touche sa cible dans l'intimité du foyer et la neutralise grâce à une avalanche d'informations. La télévision reste la meilleure arme d'acculturation. L'affiche a perdu en efficacité. Dans les grandes kermesses que sont les campagnes électorales, elle accompagne les confettis, les ballons de baudruches et les petits drapeaux. Elle ne porte plus le message, elle l'enjolive poliment. Hélas, l'affiche est maintenant devenue aussi insipide que la politique.

Votre cœur bat toujours pour l'anarchie ?

Je suis un libertaire chrétien. Une autodéfinition qui aurait bien fait rire dans les années 30. Mais, le déclic libertaire m'est venu en lisant Tolstoï. Aujourd'hui, j'ai

Carles Fontserè vit retiré à Porqueres dans la région de Banyoles. Il travaille à la publication de ses mémoires. Le premier tome, "Mémoires d'un cartellista català (1936-1939)", voit le jour en 1995, suivi de "Un exiliat de Terçera". Enfin, le troisième tome "Paris, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951" vient de paraître aux éditions Proa.

cinq ou six bibles chez moi. Leur lecture est plus qu'intéressante. Vous savez, dans les Évangiles, le Christ ne parle jamais du mariage par contre, il encense à plusieurs reprises les prostituées. Quelle lucidité révolutionnaire !

En 1939, lors de la Retirada, vous découvrez Perpignan. Que représente-t-elle pour vous ?

Elle est inséparable de l'histoire de ma vie. Au mois de février 1939, je

passé la frontière et je suis interné au camp de concentration des Haras de Perpignan. J'y retrouve mon ami, le peintre Antoni Clavé. Là, nous mourons de faim. Pour gagner quelques sous, nous faisons des portraits de tirailleurs sénégalais. Finalement, quelques-uns de nos dessins parviennent aux mains de la galeriste Marie Martin. Avec l'aide du peintre Martin Vivès, elle réussit à nous faire sortir du camp. Mademoiselle Martin nous loge à

la "Maison Vivant", sa galerie de la rue de la Barre. Une nouvelle vie commence. Avec Clavé, j'organise ma première exposition. Le souvenir le plus marquant que j'en garde est la critique du journaliste François Francis. A l'époque, l'Indépendant avait créé une colonne intitulée, "Les Indésirables", qui présentait les activités des réfugiés républicains en exil en Roussillon. Sur deux colonnes, la critique informe de l'exposition "A la Galerie

Vivant. Scènes vécues de l'exode espagnol par des grands artistes : Antoine Clavé et Charles Fontserè". Le compte rendu, certes élogieux, s'achève sur une note plus que maladroite. "Ce sont des hôtes 'désirables', ils appartiennent à cette catégorie d'individus dont la présence honore le pays qui les accueille". En fait, je crois que cette conclusion résume bien ma vie et mes combats : rendre désirables, les indésirables.

En 1936, Fontserè, membre du SDP, met son talent au service de la CNT. Il réalise jusqu'en 1937, année de son incorporation au Front une centaine d'affiches.

Durant son séjour roussillonnais, Fontserè retrouve la peinture. Il réalise une grande série d'huiles. Ici, le chœur de l'église de Collioure.

En 1945, Fontserè gagne le concours d'affiche lancé par l'Agence Havas pour encourager la reconstruction.

Parcours éclair

Un destin hors norme. Né en 1916, Carles Fontserè voit le jour à Barcelone dans une famille conservatrice. Après un passage éclair à l'École des Beaux-Arts, il se dirige vers l'illustration et signe ses premiers dessins dans le journal, "Reacció". En 1931, Fontserè fait un détour par le dessin publicitaire et la réalisation d'affiches pour le cinéma. Le jeune homme part en campagne en 1932 et signe les affiches électorales du parti "Dreta Catalanista".

Passé à la CNT et au Syndicat de Dibuixants Professionals (SDP), il devient le plus grand affichiste de la Guerre Civile, avant de rejoindre le front comme brigadiste international. En 1939, contraint à l'exil, il est interné au camp de concentration du Haras de Perpignan. Une première étape avant un long exil. Pendant, la Seconde Guerre Mondiale, il débarque à Paris et travaille dans l'illustration de livres et la scénographie. En 1946, Mariano Moreno, lui propose de monter une revue de music-hall à Mexico. Billet en main, Fontserè s'embarque pour le Nouveau Monde. Une nouvelle escale avant de rejoindre New York où pendant 20 ans, il cumule les petits boulots. Tour à tour, dessinateur de bandes dessinées, chauffeur de taxi, prof de scénographie, il suit avec intérêt les débuts de la culture hippy. En 1973, il revient sur terre ou plutôt sa terre, la Catalogne.

France **BLEU**
Roussillon

"STUDIO OUVERT"

Les auditeurs de **FRANCE BLEU ROUSSILLON** proposent en direct toutes les manifestations qu'ils organisent dans leur pays.
RENDEZ-VOUS TOUS LES SAMEDIS DE 10H A 11H.

FRÉQUENCES

PERPIGNAN :	101.6
AMELIE-LES-BAINS :	93.9
LES ANGLES :	106.7
PRADES :	104.5
PORT-VENDRES :	102.8
ST-PAUL DE Fnt :	98.0
TUCHAN :	106.5
PRATS DE MOLLO :	102.9
CERBERE :	100.7

En 1936, Fontserè, membre du SDP, met son talent au service de la CNT. Il réalise jusqu'en 1937, année de son incorporation au Front une centaine d'affiches.

Durant son séjour roussillonnais, Fontserè retrouve la peinture. Il réalise une grande série d'huiles. Ici, le chœur de l'église de Collioure.

En 1945, Fontserè gagne le concours d'affiche lancé par l'Agence Havas pour encourager la reconstruction.

Carles Fontserè vit retiré à Porqueres dans la région de Banyoles. Il travaille à la publication de ses mémoires. Le premier tome, "Memòries d'un cartellista català (1936-1939)", voit le jour en 1995, suivi de "Un exiliat de Tercera". Enfin, le troisième tome "París, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951" vient de paraître aux éditions Proa.

Josep Franch Clapers

Chroniques d'exil

A la sopa, camp de Gurs, 1940. Arxiu Nacional de Catalunya

Per la platja, camp de Saint-Cyprien, 1939. Arxiu Nacional de Catalunya

Camí de l'exili, de nit, camp de Saint-Cyprien, 1939. Arxiu Nacional de Catalunya

Retras, camp de Saint-Cyprien, 1939. Arxiu Nacional de Catalunya

Sans titre, 1940. Camp de Gurs. Arxiu Nacional de Catalunya

Pour seul musée, une valise

photo Jean Louis Saiz

Josep Franch-Clapers ne s'en est jamais remis. Difficile d'oublier l'exode, ce vent glacial de février, la faim, l'internement sur le sable à Saint-Cyprien, l'attente dans les baraques à Gurs... A 90 ans, ce catalan a la mémoire active. La sienne et celle de ses compagnons d'infortune conjointement retranscrites sur des dessins, des toiles, des mosaïques pour une chronique minutieuse, quotidienne et obstinée de l'enfermement et de l'exil. Une œuvre colossale léguée en partie en 1989 à la Generalitat de Catalunya et retrouvée côté français par Robert Forniès qui est à l'origine de l'association des amis de Franch dont le but est de présenter "le fils de charbon, l'élève de la Llotja, le combattant du front d'Aragon, le chroniqueur de la route de l'exode, celui des camps de Saint Cyprien et de Gurs, celui de la compagnie de travail à Saint Rémy de Provence, l'élève d'Albert Gleizes, le résistant anti-nazi, enfin le dessinateur, le peintre, le sculpteur, le mosaïste, le vitrailleur; le plasticien multiple qui a plusieurs fois frôlé la gloire mais s'en est toujours défié, lui préférant une vie d'homme modeste et irréprochable." Un homme discret. Un artiste à l'accent rocailleux. Tout ça et plus encore.

Depuis cette sale année 1939, Josep Franch Clapers s'est toujours refusé à vendre

son trésor. Même contre un pont d'or. Une valise... Celle qui l'a suivie de Saint-Cyprien à Gurs en passant par Saint-Rémy. Une valise de dessins et de toiles réalisés derrière les barbelés grâce à du matériel fourni par les associations d'aide aux réfugiés. Dans les camps, à ces compagnons qui se penchent sur des travaux académiques, le jeune artiste insiste pour qu'ils témoignent aussi. Ce souci ne le quittera pas pendant une dizaine d'années. Jusqu'en 1950 Josep Franch Clapers continue d'immortaliser ces instants tragiques d'exode et d'exil avant de quitter ses vieux démons pour une carrière "plus abstraite". Exposé dans l'immédiat après-guerre, son travail laisse un étrange malaise s'installer autant dans la figuration que par le motif qui se rapproche plus du sensitif que de la posture. Sans imprécations et sans doigt vengeur Josep Franch Clapers a décrit sur le vif et en temps réel une réalité calmement dérangeante. Une analyse immédiate. Un livre d'histoire, aussi bien écrit et documenté soit-il, ne parviendra jamais à faire ressentir cette souffrance endurée par des anonymes. C'est à eux, à travers sa propre expérience, que Josep Franch Clapers dédie cette série de peintures. La plus grande collection du genre jamais découverte.

Témoignages d'artistes

◀ Antoni Clavé (1913)

Durant la guerre civile, Antoni Clavé fait partie du syndicat des dessinateurs de la Generalitat de Catalunya. En 1937, il part sur le front comme soldat. Interné à la Retirada au camp des Haras, Antoni Clavé retrouve son ami Carles Fontseré qui a suivi le même parcours. Les deux jeunes artistes dessinent des portraits

de gardes sénégalais pour se faire quelques sous afin de manger. Après deux journées, un officier français vient mettre un frein à cette activité clandestine. Avec les démarches entreprises par son futur beau-père Négrel pour sa libération, Antoni Clavé parvient rapidement à sortir du camp perpignanais grâce à l'intervention de

Martin Vivès et de la galeriste Marie Martin. En retrouvant la peinture, Antoni Clavé va connaître une carrière internationale. Aujourd'hui retiré sur la Côte d'Azur il entre dans le cénacle des vingt artistes les plus vendus au monde.

Francesc Miró ▶ (? - 1988)

Architecte de formation, Fransesc Miró passe la guerre civile comme correspondant au service de censure avant de fuir la Catalogne. De son internement à Argelès-sur-Mer, il gardera des dessins durs, témoins ostensibles de la vie dans le camp. Du figuratif pour une réalité crue. C'est aussi grâce à la peinture qu'il obtiendra son autorisation de sortie. En visite au camp, la fille du maire de Marquixanes le repère en train de réaliser une aquarelle et en parle à son père. L'archi, parlant cinq langues, devient ouvrier agricole à Marquixanes. Il se marie et s'installe définitivement dans la région où il se noue d'amitié avec Pau Casals. En 1953 Fransesc Miró ouvre un atelier à Taurinyà. Peintre et céramiste ce Catalan, formé dans les ateliers de Firmin Bauby à Sant-Vicens, connaît un succès commercial et expose régulièrement en Europe.

▲ Nicomedes Gomez (1903 - 1983)

Officier de marine, Nicomedes Gomez est aussi diplômé des beaux-arts de Carthagène. Caricaturiste de presse, il part dès 1936 au front. Après plusieurs années de combat, notamment à bord du croiseur de guerre "Libertad", le jeune capitaine passe la frontière clandestinement avant d'être arrêté puis interné au camp d'Argelès-sur-Mer. Il va alors y croquer sur le vif la vie quotidienne derrière les barbelés. Ses illustrations, souvent sombres, appuient une ambiance kafkaïenne où se mêlent le désespoir et l'attente d'un avenir incertain... Après quelques mois passés sur le sable, Nicomedes Gomez est transféré au camp de Gurs (Pyrénées-Atlantiques) puis dans une Compagnie de Travailleurs Etrangers. Il rejoint ensuite Perpignan où il exposera non pas ses dessins sur les camps mais de minutieuses reproductions des monuments historiques tout en travaillant comme photographe. Dès la Libération, ce peintre consacra sa vie à l'art avant de retourner à Carthagène dans les années 60.

Pierre Daura (1896 - 1976)

Filleul de Pau Casals, fils d'un violoniste du Liceo de Barcelona, Pierre Daura a préféré les beaux-arts à une carrière de musicien. Après son apprentissage dans la capitale catalane il monte à Paris en 1914 ouvrant très tôt une imposante carrière qui passe par la France et les Etats-Unis - qui deviendront respectivement sa seconde et sa troisième patrie. En 1937, à l'âge de 41 ans, Pierre Daura se porte volontaire dans l'Armée Républicaine. Observateur avancé d'infanterie, il sera grièvement blessé à Teruel puis envoyé en convalescence en France. A la fin de la guerre civile, Pierre Daura refuse de rentrer en Espagne et se voit retirer sa nationalité en représailles. Avant son départ en 1939 pour les USA, d'où est originaire son épouse, Pierre Daura se rendra au camp d'Argelès-sur-Mer. Deux de ses pièces se trouvent au Musée Rigaud, légataire d'une partie de l'œuvre de Daura, et témoignent à la fois de la difficulté qu'eut l'artiste pour les peindre (châssis bricolé et toiles de récupération) et de la profonde émotion retranscrite sur le lin à l'image de cette représentation laïque de la crucifixion.

◀ Carles Fontseré (1916)

Un destin hors normes. Né en 1916, Carles Fontseré voit le jour à Barcelona dans une famille conservatrice. Après un passage éclair à l'Ecole des beaux-arts, il se dirige vers l'illustration et signe ses premiers dessins dans le journal, "Reacció". Passé à la CNT et au Syndicat de Dibuixants Professionals (SDP), il devient le plus grand affichiste de la guerre civile, avant de rejoindre le front comme Brigadiste International. En 1939, contraint à l'exil, il est interné au camp de concentration du Haras de Perpignan. Une première étape avant un long exil. Pendant, la Seconde Guerre mondiale, il débarque à Paris et travaille dans l'illustration de livres et la scénographie. En 1946, Mariano Moreno, lui propose de monter une revue de music-hall à Mexico. Billet en main, Fontseré s'embarque pour le Nouveau Monde. Une nouvelle escale avant de rejoindre New York où pendant 20 ans, il cumule les petits boulots. Tour à tour, dessinateur de bandes dessinées, chauffeur de taxi, prof de scénographie, il suit avec intérêt les débuts de la culture hippie. En 1973, il revient sur terre ou plutôt sa terre, la Catalogne.

Manolo Valiente ▶ (1908 - 1991)

Manolo Valiente passe la frontière le 10 février 1939. Interné et Argelès-sur-mer et Saint-Cyprien, il parvient à sortir des camps grâce à l'intervention d'Henri Frère. Son œuvre fait souvent référence à ces années de plomb derrière les barbelés durant lesquelles il passa le plus clair de son temps libre à sculpter des statuettes à partir de bouts de bois glanés sur la plage, à réaliser de petits bibelots grâce à des galets ou des plaquettes de tôles. Il publia en 1949, sous le pseudonyme de Juan de Pena, le magnifique recueil "Romancero del refugiado, Arena y Viento" illustré de dessins et de sculptures sur bois. Modèle d'intégration et de courage politique. Manolo ne va pas cesser après-guerre d'honorer la mémoire des républicains espagnols. En 1977, il participe à la création de la Fondation Antonio Machado dont il assure le secrétariat général. En 1981, il réalise son "monument aux guérilleros espagnols morts pour la France et la liberté", à Payrols en Ariège.

